

**VILNIAUS UNIVERSITETAS**  
**FILOLOGIJOS FAKULTETAS**  
**BALTISTIKOS KATEDRA**

**Rolanda Lipnevičiūtė**

**Lietuvių filologijos ir ispanų kalbos programos studentė**

**SESARIO VALJECHO POEZIJA – MAIŠTO PARADIGMA**

Bakalauro darbas

Darbo vadovė:

Dr. Neringa Klišienė

Vilnius, 2016

# TURINYS

|                                                  |           |
|--------------------------------------------------|-----------|
| <b>ANOTACIJA .....</b>                           | <b>3</b>  |
| <b>ĮVADAS.....</b>                               | <b>4</b>  |
| <b>1. POLITINIS IR VISUOMENINIS MAIŠTAS.....</b> | <b>6</b>  |
| 1.1 Visuomenės kritika .....                     | 6         |
| 1.2 Politinių ideologijų priešpriešos .....      | 9         |
| 1.3 Individualizuota visuomenės kančia.....      | 12        |
| <b>2. ASMENINIS MAIŠTAS .....</b>                | <b>15</b> |
| 2.1 Dvilypis mirties motyvas .....               | 15        |
| 2.2 Egzistencinės prasmės paieškos .....         | 17        |
| 2.3 Fiziologinis kūnas.....                      | 20        |
| <b>3. RELIGINĖS PRIEŠTAROS .....</b>             | <b>23</b> |
| 3.1 Religinė kritika .....                       | 23        |
| 3.2 Biblinių motyvų interpretacijos.....         | 26        |
| <b>IŠVADOS .....</b>                             | <b>30</b> |
| <b>LITERATŪROS SĄRAŠAS.....</b>                  | <b>32</b> |

## ANOTACIJA

Rolanda Lipnevičiūtė, *Sesario Valjecho poezija – maišto paradigma*, Bakalauro darbas, dr.N. Klišienė, Vilniaus universitetas, Baltistikos katedra, 2016 m., 34 p.

**Raktiniai žodžiai:** poezija, Sesaris Valjechas, maištas, mirtis, religija.

Bakalauro darbo „Sesario Valjecho poezija – maišto paradigma“ objektas – Peru poeto Sesario Valjecho poezija. Tyrimu siekiama atskleisti eilėraščiuose pastebėtą maišto paradigmą trimis pagrindiniais aspektais: visuomeninis maištas, vidinės priešpriešos ir ginčas su Biblija. Tyrimui pasitelkta hermeneutinė eilėraščių analizė ir sociokultūrinis žvilgsnis. Suformuluota hipotezė, kad maištas yra pagrindinis Sesario Valjecho kūrybos impulsas. Tyrimą motyvuoja mažai nagrinėta poeto kūryba lietuvių literatūrologijoje ir teigiamas užsienio kritikų vertinimas.

Išanalizavus eilėraščius atskleista politinio, asmeninio ir religinio maišto paradigma. Visuomeninis maištas realizavosi vyraujančios politinės santvarkos vertinimu, asmeninių komunistinių nuostatų idealizavimu ir kritika socialinei aplinkai. Nagrinėjant asmeninį maištą išvelgti vidiniai konfliktai ir atskleisti istorinių kataklizmų veikiamo poeto kūrybos egzistencialistiniai ieškojimai: maištingas santykis su būtimi, savo kūno suvokimas, gyvenimo prasmės neigimas. Religinė poezijos analizė atskleidė tikėjimo kritiką, abejones, deformacines Biblijos tiesų interpretacijas bei teodicėjinę kūrėjo pastangą.

## IVADAS

XX amžiaus pradžios Peru poetas Sesaris Valjechas (1892–1938) neretai vadinamas maištingo liūdesio dainiumi. Tokiais žodžiais autorių apibūdino lietuvių poetas Vytautas Bložė, išvertęs dalį jo kūrybos ir įžvelgęs maišto paradigmą kaip Sesario kūrybos impulsą, kylantį iš vidinės būtinybės stoti į kovą prieš sistemą, visuomenę ir galiausiai – patį save. Žmonijos kančias ir moralines krizes kūryboje išgyvenantis autorius kėlė aplinkinių diskusijas dėl savo politinių pažiūrų. Nors, anot Vytauto Bložės, „Vakaruose daugelis estetikos autoritetų lyg ir apeina poetą marksistą“, <sup>1</sup> tačiau platesniu požiūriu jis laikomas vienu iš didžiausių XX amžiaus kūrėjų <sup>2</sup>. Ispanijos ir Lotynų Amerikos kritikai (Chulio Vélezas, Chosé Paskaslis Buchas, Albertas Acerdas) apie šį poetą taip pat kalbėjo kaip apie maištininką. Jų darbuose dėmesys dažniausiai kreipiamas į Sesario Valjecho kuriamą žmogaus, apdovanoto drąsiomis politinėmis pažiūromis, portretą, kaip svarbus išskirtas mirties įvaizdis jo poezijoje. Kritikų darbuose beveik neaptariamas asmeninis maištas, vidiniai eilėraščio subjekto konfliktai, nutylima apie Biblijos interpretacijas – šios temos, kartu su minėtais kritikos darbų aspektais, sudaro jo poezijos maišto paradigmą. Galvojant apie lietuvių literatūrologijos kontekstą, reikėtų paminėti, kad šis kūrėjas nėra deramai įvertintas ir tinkamai priimtas, išversta tik maža dalis jo poezijos, kuri beveik neaptarta ir neanalizuota.

Darbo tikslas – išanalizuoti Sesario Valjecho – istorinių kataklizmų veikiamo poeto – lyriką, sutelkiant dėmesį į maišto paradigmą kaip pagrindinį jo kūrybos impulsą. Maištą bus siekiama atskleisti trimis pagrindiniais aspektais: visuomenės ir socialinių normų kritika jo eilėraščiuose, analizėmis išryškėjantis vidinis nesusitaikymas su žmogaus būtimi ir egzistencine realybe bei ginčas su Biblija. Mėginama išanalizuoti, kaip per maištingą lyrinio subjekto santykį su politika, religija ir būtimi, atsiskleidžia Sesario Valjecho asmeninės tragedijos ir socialinės aplinkos vertinimas. Ši tema skatina pasitelkti istorinius ir filosofinius žvilgsnius, kurie leistų suvokti istorinių tragedijų veikiamo

---

<sup>1</sup> Sesaris Valjechas „*Atitolink nuo manęs šią taurę*“, Vilnius: Vaga, 1980, 6.

<sup>2</sup> S. Valjecho poezija poezija išversta į anglų, prancūzų, vokiečių, švedų, rusų kalbas. Jis minimas kitų autorių darbuose ir cituojamas kalbant apie šiuolaikinio pasaulio aktualijas. Jungtinių Amerikos valstijų poetas Čarlzas Bukovskis dedikavo vieną iš savo eilėraščių Sesariui Valjechui, kurio pirmos eilutės byloja: „Sunku rasti žmogų, kurio poezija galiausiai tavęs nenuviltų / Valjechas niekada manęs nenuvylė [...] jis rašo kaip žmogus, ne kaip artistas“ (Bukowski Ch. „What matters most is how well you walk through the fire“ 98. (<http://bukowski.net/database/displayContents.php?book=107> [žiūrėta 2016 03 28 ])

Sesarį kaip savo mėgstamiausią poetą įvardijo žymus Amerikos dramaturgas Semas Šepardas, o švedų režisieriaus Rojaus Andersono filme „Dainos iš antrojo aukšto“ („Songs from the second floor“ 2000m.) pasikartoja citatos iš Sesario Valjecho poezijos (<http://www.eyeforfilm.co.uk/review/songs-from-the-second-floor-film-review-by-anton-bitel> [žiūrėta 2016 03 28])

kūrėjo vidinį maištą, pastebėti jo pasaulėžiūros kaitą ir literatūrines priemones, kuriomis vidinės poeto jausenos atsispindi eilėraščių subjekto tapatybėje.

Pagrindinis S. Valjecho poezijos analizės aspektas – trilypis maištas: politinis, asmeninis, religinis. Šis maišto trilypumas motyvuoja tyrimą skirstyti į tris dalis, kurių kiekviena skyla į teminius poskyrius, siekiant išvelgti maišto paradigmą. Jai atskleisti bus pateikiamos autoriaus biografijos faktais ir istorinių įvykių kontekstais papildytos eilėraščių analizės.

S. Valjecho gyvenimo potyriai darė įtaką jo eilėraščių subjekto portretui – poezijoje chronologiškai atsispindi paties autoriaus išgyvenami istoriniai įvykiai ir asmeninės nuoskaudos, todėl pastebimas glaudus ryšys tarp lyrinio „aš“ ir asmeninių poeto nuostatų. 1918 metais savo pirmąją knygą „Juodieji heroldai“ išleidęs autorius vos po poros metų buvo neteisėtai apkaltintas ir pateko į kalėjimą, vėliau buvo ištremtas iš Peru kaip kairysis maištautojas. 1922 metais dienos šviesą išvydo kalėjime parašyta jo antroji knyga – „Trilsė“. Vėliau kūrėją paveikė Ispanijos pilietinis karas (1936–1939) ir jo kūryba prisipildė karo emocijomis. Autorius reiškė asmenines politines pažiūras ir išgyveno visos tautos skausmą. Šio laikotarpio įvaizdžius reprezentuoja jo knyga „Ispanija, atitolink nuo manęs šią taurę“.

Tyrinėti autoriaus kūrybą motyvuoja darbų apie jį stoka, užsienio kritikų vertinimai ir reikšmingas jo eilėraščių palikimas. Savo poezijoje autorius rašo apie universalias ir šiuolaikinėje visuomenėje egzistuojančias problemas, nevengia interpretuoti religinių tiesų, pasinerti į modernistinius ieškojimus, kritikuoti visuomenės požiūrį ir priešintis gyvenimo realybei.

Sesario Valjecho kūrybos tyrimas apims tik autoriaus poeziją – bus analizuojami eilėraščiai iš visų keturių jo rinkinių: „Juodieji heroldai“ (1918), „Trilsė“ (1922), „Žmogiškoji poezija“ (1937), „Ispanija, atitolink nuo manęs šią taurę“ (1939). Nagrinėjimui bus pasitelkta hermeneutinė analizė ir sociokultūrinis žvilgsnis. Juo šiame darbe apimamos socialinės, politinės ir kultūrinės aplinkybės, dariusios įtaką Sesario Valjecho savivokai, jo pasaulėžiūros formavimuisi ir kaitai, prieštarigam santykiui su jį supančia aplinka.

# 1. POLITINIS IR VISUOMENINIS MAIŠTAS

## 1.1 Visuomenės kritika

Svarbų vaidmenį Sesario Valjecho gyvenime ir kūryboje atliko politika. Poetui buvo aktualūs valstybinės reikšmės sprendimai, tai skatino jo vidinius prieštaravimus, kėlė diskusijas ir iššaukė prieštarigus jausmus, kurie atsispindi poezijoje. Politinė S. Valjecho poezija intymi, ji nėra skanduotė kelianti tautą, veikiau, atvirkščiai – skatinanti vidinį sąmoningumą. Literatūrologas Albertas Eskobaras knygoje „Kaip skaityti Valječą“ pastebi, kad autoriaus kūrinius Ispanijai galima skaityti kaip skaudų dienoraštį, kupiną slegiančių autoriaus patirčių.<sup>3</sup> Tokios patirtys inicijuoja poeto maištingą santykį su politine santvarka. Sesaris Valjechas buvo Ispanijos komunistų partijos narys, ištremtas iš Prancūzijos už komunistinę veiklą. Didžioji jo politinės poezijos dalis parašyta Ispanijos pilietinio karo kontekste (1936–1939). Poetas nujautė pokyčius dar neprasidėjus aktyviems karo veiksmams ir vertino juos neigiamai, kai 1931 m. pavasarį stiprėjant judėjimui prieš monarchiją, Ispanijos karalius Alfonsas XIII išvyko į užsienį ir šalis buvo paskelbta Respublika. Naujoji vyriausybė įvedė daug demokratinių laisvių, tačiau Ispanija kaip ir kitos XX a. pr. Europos valstybės išgyveno fašistinių partijų atakas: ginkluoti anarchistų ir komunistų būriai puldinėjo ir žudė politinius priešininkus, fašistai falangininkai pradėjo rengtis ginkluotam sukilimui ir 1936 m. liepos mėn. Ispanijoje ir jai priklausančioje Maroko dalyje prasidėjo kariuomenės maištas<sup>4</sup>. Tokiame socialiniame kontekste marksistines idėjas Sesaris Valjechas suvokė, kaip sprendimą tautai išlikti vieningai ir stipriai, todėl nevengė kritikuoti kapitalistinės visuomenės, pabrėždamas žmogaus tuštybę ir individualaus mąstymo stoką. Kubos profesorius Džordžas Lambas savo darbe „Poezija ir politika: Ispanijos pilietinis karas Sesario Valjecho poezijoje“ pastebi, kad norint suprasti poeto politines idėjas, reikia grįžti į jo ankstyvuosius metus jam gyvenant Peru, kur Sesaris priklausė pokarinei grupei „1919-ųjų karta“ („Generation of 1919“). Ten jis pirmą kartą susidūrė su radikalių pažiūrų politine aplinka, kuri galėjo turėti įtakos jo tolesnei politinių įvykių savivokai ir jų vertinimui.<sup>5</sup>

---

<sup>3</sup> Percy Galindo Rojas, „La interacción dialógica del discurso en España, aparta de mí este cáliz.“ Šaltinis internete: <http://www.biblioteca.org.ar/libros/151637.pdf> [žiūrėta 2015-05-25]

<sup>4</sup> Antidemokratiniai judėjimai ir autoritarizmas Europoje. Ispanijos pilietinis karas. Šaltinis internete: <http://istorijai.lt/ispanijos-pilietinis-karas-autoritarizmas-europoje/> [žiūrėta 2016-04-08]

<sup>5</sup> George Lambie. „Poetry and Politics: The Spanish Civil War Poetry of César Vallejo“ Šaltinis internete: <http://online.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/10.3828/bhs.69.2.153> [žiūrėta 2016 03 18]

Politiniai veiksmai tiesiogiai atspindi eilinio žmogaus gyvenime. Ispanijos visuomenė buvo pasidalinusi, ir Sesario eilėraščiai kritikuoja kapitalistinę jos dalį, tai maištas, skirtas skatinti tautos sąmoningumą. Autoriui rūpi visuomenės ateitis, savo kritika jis siekia atkreipti dėmesį į problemas ir inicijuoti pokyčius. Eilėraštyje „Kalkasiai pakyla iš kalnų“ („Los mineros salieron de la mina”)<sup>6</sup> žmonės kalbantysis vadina būsimų griuvėsių restauratoriais – žmonėmis be ateities bei mini, kad jų „mąstymo funkcija apdorojama [...] Jų gelmė tamsi.“ Lyrinis subjektas kalbėdamas apie „juos“ įvardija jį supančią kapitalistinę visuomenę ir vertina ją itin kritiškai, kaip nemąstančią, neturinčią gilesnių užmojų ar ateities planų. „Tamsi gelmė“ – pasikartojantis viso eilėraščio elementas. Nors panašu, kad šis apibūdinimas skirtas kasamų šachtų šulinių tamsumui įvardyti, tačiau pasikartojimas implikuoja mintį, jog kalbama apie žmones – jų žinių, racionalaus mąstymo ir moralinių vertybių stoką. Kalbantysis pabrėžia jų vidinę tuštumą „iš jų byra korozijos pelenai [...] didybės rūdys“ – jų vidus sugadintas, tamsus, o didybė apsimestinė. Atsisakoma individualumo, kalbama apie vienodų veidų, niekuo neišsiskiriančių personų rikiuotę, vienodai kalbančią ir mąstančią klišėmis – toje minioje nėra asmenybių. „Darbas jiems sukėlė kaukoles“ – darbu, šiuo atveju, galima laikyti valdžią, idėjas ateinančias iš minios autoritetų, kuriems visuomenė besąlygiškai paklūsta.

Eilėraščio žmogus gyvena morališkai skurdžioje visuomenėje, kuri tik atlieka paskirtą veiklą ir žino: „leidžiantis žiūrėti aukštyn / kylant žiūrėti apačion“<sup>7</sup> – vadinasi, nematyti aplinkos, nevertinti jos, gyventi aklai tikint. Paskutinė eilėraščio strofa pamini tokių žmonių šeimas: žmonas, vaikus, tėvus leisdama suprasti, kad „surūdijusi“ yra visa visuomenė ir būdama tokia, ji negali išugdyti naujosios kartos. Eilėraštis implikuoja mintį, kad pokyčiai turi vykti dabar, nes nekeičiant dabartinės visuomenės, negalima tikėtis šviesesnės ateities, o dabartinė padėtis tik atskleidžia praeities klaidas, t.y. neramumai šalyje yra nuverstos Monarchijos ir Respublikos kūrimo padarinys. Atspindi Sesario šališkumas fašizmui – t.y. pokyčiai, kuriais jis dabar tiki ir siekia inicijuoti atskleidžia jo maištą prieš vyraujančią politinę sistemą.

Eilėraštis „Po šitiekos žodžių“ („Y si después de tantas palabras”) koreliuoja su analizuotu kūrinio, nes jame išsakyta kritika čia įgauna individualizuoto žvilgsnio perspektyvą: „Kas bus, jei visuomenė manęs neišgirs?“. Eilėraščio kalbantysis sako, kad geriau mirti nei gyventi tamsybėse prarandant laisvą valią ir atsisakant individualumo. „O jeigu po šitiekos žodžių / neliks gyvo žodžio! / Jei po paukščių

<sup>6</sup> Sesaris Valjechas „Atitolink nuo manęs šią taurę“, Vilnius: Vaga, 1980, 26

<sup>7</sup> Ten pat, 27

sparnais / neliks ramaus paukščio! / Gal geriau, iš tikro, / suvalgyt jį, paskutinį, ir mirti!“<sup>8</sup>. Paukščio ir žodžio gyvumas asocijuojasi su laisve, žmogaus laisva valia reikšti savo mintis, idėjas. Jei to padaryti negalima, lyrinis subjektas neabejoja – geriau mirti. „Gal geriau, laisvai, suvalgyt jį, paskutinį, – kas bus, tas...“. „Suvalgyti jį“ – jeigu visuomenėje neliks nieko, kas vadovausis savo įsitikinimais, neliks sektino gėrio, vis tiek geriau laikytis savo įsitikinimų neteikiant reikšmės pasekmėms. Kalbantysis pabrėžia – „laisvai“ – geriau laisva valia kristi į bedugnę, pačiam atsakant už savo veiksmus ir žodžius nei likti praradus vidinį „aš“. Ketvirtoje eilėraščio strofoje eilėraščio žmogus kreipiasi pirmuoju daugiskaitos asmeniu „mes“, leisdamas suprasti, kad mąstančiųjų žmonių visuomenėje dar likę, bet iškart apsveria jų išnykimo galimybę „O jei staiga, vienu akimirksniu, / suprasime, kad gyvename – kad / teistume, pagal žvaigždžių aukštį, / pagal šukas ir dėmes skepetaitėje!“<sup>9</sup>. Įsilieti į moralines vertybes praradusią, paviršutinišku požiūriu ir tuštybe persmelktą aplinką lyriniam „aš“ yra baisiau už mirtį.

Paskutinė strofa pesimistinė, nes lyrinis subjektas nemato savo idealų realybėje, jo akys pilnos liūdėsio „kai jos žiūri“. Pakili eilėraščio emocija, sakanti, kad „mes geriau mirsime nei prisidėsime prie nužmogėjusios aplinkos“ baigiasi lyrinio subjekto verksmu –jis suvokia iš tiesų esąs vienas. Nėra jokių „mes“ – tik dvi eilėraščio žmogaus akys, matančios į moralinių vertybių bedugnę grimztančią visuomenę ir kenčiančios dėl jos. Eilėraštis baigiasi tyla „Tada...žinoma...tada...nė žodžio!“, lyg po visų laisvos valios ir gyvo žodžio skatinimų lyrinis subjektas suprastų, kad niekas jo nesiklausė. Sesario poezijos žmogus visuomenės apatija tampa tolygia dvasinei mirčiai, jis sako, kad jei visuomenė jo negirdi, jei nesikeičia – neverta gyventi.

Pasirinkti eilėraščiai atskleidžia maištingą Sesario Valjecho santykį su jį supančia visuomene. Pirmajame eilėraštyje stengiamasi parodyti visuomenės trūkumus atvirai juos kritikuojančiam, netgi niekinant esamą padėtį. Visuomenė vaizduojama kaip moralinės vertybės spradusi, svetimas idėjas įgyvendinanti, šviesaus mąstymo stokojanti juodadarbių rikiuotė. Antrasis nagrinėtas eilėraštis papildo pirmajame apibūdintą vaizdą, išskeldamas mintį apie kitokio gyvenimo galimybę. Jis sukuria šviesios visuomenės, pasiryžusios mirti dėl savo įsitikinimų iliuziją ir skatina priešintis daugumos nuomonei, išsaugoti individualumą, moralę ir dvasingumą. Vis dėlto kūrinio pabaigoje autorius lyrinį subjektą opozicijoje palieka vieną ir neišgirstą, pabrėždamas, kad morališkai turtingos visuomenės dalies nėra ir kritika turėtų pasiekti kiekvieną. Kritika visuomenei parodo kūrėjo priešišumą jai ir tikina, kad jo

<sup>8</sup>Sesaris Valjechas „Atitolink nuo manęs šią taurę“, Vilnius: Vaga, 1980, 32

<sup>9</sup>Ten pat, 32.

opozicinis požiūris yra sektinas, nors ir nesulaukia pritarimo. Galima pastebėti kalbančiojo saviidealizaciją – jis nepriima kitokio požiūrio, nesigilina į visuomenės pokyčių priežastis, neieško kitokių požiūrio taškų, jis lieka vienas ir dėlto apkaltina aplinką net neabejodamas savo teisingumu.

## 1.2 Politinių ideologijų priešpriešos

Po kalėjime išleistos knygos „Trilsė“ (1922) Sesaris Valjechas nusprendė neberašyti poezijos: „Nespausdinti nieko, nė vieno žodžio, iki jis neišplauks iš mano vidinės būtinybės, mano organinio, mano kraujo poreikio, kuris yra tarsi už literatūros ribų“ – ir penkiolika metų kūrėjas nepublikavo nei vieno eilėraščio.<sup>10</sup> Tuo laikotarpiu keliavo po Europą, dirbo Paryžiuje, Maskvoje, Madride, rašė pjeses. Ta vidinė būtinybė kurti poeziją tapo 1936 metais prasidėjęs Ispanijos pilietinis karas, kuriame kovojo fašistų ir respublikonų politinės jėgos.

Vidinė būtinybė karo akivaizdoje laikyčiau Sesario nepasitenkinimą politine padėtimi, kritika šalies valdžios sprendimams. Politinės opozicijos atsiskleidžia augančia paradigma: jis kritikuoja visuomenę ir tada atsigręžia į pačią santvarką, pradėdamas vertinti politinių ideologijų dvikovą. Politinių ideologijų priešpriešas ir Sesario nuostatas aiškiai reprezentuoja po autoriaus mirties (1939m.) išleista jo knyga „Ispanija, atitolink nuo manęs šią taurę“. Pasak Peru rašytojo ir kritiko Chulio Ortego, šiame, bene geriausiame Sesario literatūriniame darbe, radikalčiai atsikleidžia karo įvykių ir tautos sąmoningumo vertinimas<sup>11</sup>. Poetas buvo pilietinio karo savanoris, bendradarbiavo su Lotynų Amerikos komitetu dėl Ispanijos Respublikos gynybos, buvo jo atstovas bei vienas iš organizatorių, iš arti matęs visus Respublikos pralaimėjimus, jis rūpinosi fronto naujienomis spaudoje.

Eilėraštyje „Ispanija, atitolink nuo manęs šią taurę“ („España, aparta de mí este cáliz“) lyrinis subjektas skaudžiai išgyvena karo alinamos Ispanijos įvykius. Pirmoji strofa prasideda kreipiniu: „O vaikai“. Lyrinis subjektas yra visažinis – iš suaugusiojo perspektyvos jis kreipiasi į vaikus ir įspėja juos: „jei kris Ispanija [...] kas tada nustatys smilkinių įdubusių amžių? / kaip anksti išsipildys visa, kas jums pasakytą! / kaip greit jūsų krūtinėse mirs dar negimęs šauksmas? [...] jei kris Ispanija [...] kaip greit, vaikai, jūs nustosite augti!“ Didžiausiai pavojus vaikams yra Ispanijos, kurią kalbantysis vadina motina („motina mūsų Ispanija“) kritimas – mirtis. Vėliau lyrinis „aš“ įvardija, kad vaikai, į kuriuos jis

<sup>10</sup> Sesaris Valjechas „Atitolink nuo manęs šią taurę“ Vilnius, Vaga, 1980, 6

<sup>11</sup> Julio Ortego, „Cesar Vallejo y la guerra civil española“ Šaltinis internete:

<http://www.jcortazar.udg.mx/sites/default/files/JULIO%20ORTEGA.pdf> [žiūrėta 2015-04-24]

kreipiasi – pasaulio vaikai ir kareivių sūnūs – tai Ispanijos vaikai. Frazė „pasaulio vaikai“ implikuoja mintį, kad kalbama ne tik apie Ispanijoje gimusius ir gyvenančius asmenis, bet visame pasaulyje Ispaniją palaikančius žmones, šalį, kuri atspindi jų ideologiją ir kovoja pasaulinę kovą. Kalbantysis Ispanijos pilietiniam karui suteikia pasaulinę reikšmę, tai svarbus mūšis ne tik šiai šaliai, tai – idėjų, politinių jėgų kova.

Išspėdamas apie Ispanijos kovą ir jos baigties reikšmę bei tragiškumą kalbantysis ragina kilti į kovą, tačiau kartu nusiima nuo savęs dalį atsakomybės sakydamas: „jei kris Ispanija – tariau, nors žinau, kad tariau tik žodžius“. Lyrinis subjektas tik savotiškai pranašauja ateitį, leisdamas suprasti, kad pasiklovus kitokiu požiūriu Ispanija ir visi jos vaikai yra pasmerkti.

Dabartinę padėtį apibūdindamas jis prašo kalbėti tyliau: „Vaikai, / kareivių sūnūs, / prislopinkite balsą: dabar Ispanija / gyvulių pasauliui dalija save: / gėles, kometas ir žmones.“ Prašymas prislopinti balsą sietinas su išsakoma kritika dabartiniam Ispanijos elgesiui. Šalis kovoja su fašizmu ir tai, anot kalbančiojo, sekina šalį: atsiskleidžia poeto požiūris – kreipinys „motina“ tampa aliuzija į gimimą, ištakas, kitaip tariant, Ispanija stoja prieš savo prigimtį. Strofose, kuriose kartojasi tylos prašymas, lyrinis subjektas nevadina Ispanijos motina, kovos lauke stovinti šalis jam nebėra artima: „Ispanija / dabar griežta ir žiauri, nes nežino, kas jai daryt“. Šalies gyvenimas yra ant pokyčių slenksčio, šią padėtį kalbantysis kritikuoja, nusivilia, kad šalis yra šioje kryžkelėje, o pokyčius vadina kalbančia kaukole „kuriai tebeauga plaukai“ – lyg politiniai sprendimai, kurie privedė šalį prie esamos politinės padėties, jau yra pasmerkta žlugti.

Eilėraščio subjektas kalba apie Ispanijos kovos kulminaciją, įvardija ją kaip naktį, kurios dangus telpa dviejuose pusrutuliuose – tarp dviejų politinių jėgų: komunizmo ir kapitalizmo. Jis suvokia pralaimėjimo galimybę: „Jei motina / Ispanija krito – tariau, nors žinau, kad tariau tik žodžius – eikit, pasaulio vaikai / eikit jos ieškoti...“ – lyrinis subjektas kreipiasi į žmones vaizduodamas motinos Ispanijos žlugimą ir siūlo jos ieškoti, t.y. neleisti laimėjusiai jėgai įsigalėti, kovoti už savo ideologiją, rasti jos šalininkus – neleisti, kad tokia santvarka liktų.

Eilėraštis „Ispanija, atitolink nuo manęs šią taurę“ pateikia politinę šalies padėtį pilietinio karu metais, pabrėžia Sesario Valjecho politines nuostatas ir leidžia kalbėti apie jo maištą prieš politinę santvarką. Kaip minėta, autorius buvo aktyvus komunistų partijos veikėjas, tikėjęs šia ideologija ir kovojęs už ją. Vyresnysis švietimo ir verslo plėtros vadovas Albertas Aceredas mano, kad asmeninės

patirtys ir ekonominis sunkmetis privedė Valječą prie ideologinės painiavos, kuri atsikleidžia parama komunistiniam režimui.<sup>12</sup>

Eilėraštyje įžvelgiame į dvi puses skilusią šalį: Ispaniją ir motiną Ispaniją. Šalis politinių jėgų kryžkelėje. Santvarkos pokyčių aktualumas iššaukia poeto maištą – jo vidinis nepasitenkinimas tampa poezijoje išdėstoma pozicija. Paskutinėse strofose lyrinio subjekto balsu kreipiantis į Ispaniją išsakoma aiški politinė nuostata: „Saugokis kūjo be pjautuvo / ir pjautuvobe kūjo! [...] Saugokis Respublikos! Saugokis ateities!“. Pjautuvas ir kūjis – pagrindinė Sovietų Sąjungos emblema, darbininkų ir valstiečių sąjungos simbolis, kalbantysis jį panaudoja neiginiu „pjautuvas be kūjo“, ragindamas saugotis šio simbolio opozicijos. Vėliau, be užuolankų, jis liepia Ispanijai saugotis Respublikos, kurioje, pasak eilėraščio žmogaus, slypi šalies žlugimas.

Kitame to paties rinkinio eilėraštyje „Masė“ („Masa“) autorius vėl pabrėžia žodžių ir veiksmų skirtį, aptartą prieš tai nagrinėtame eilėraštyje ir ją papildoma komunizmo idėjomis. „Masė“ vaizduoja nukautą mirštantį karį, kurio prašoma gyventi: „priėjo prie jo vienas / ir sako: „Nenumirk, aš taip tave myliu! [...] / Priėjo prie jo du ir kartojo: „Nepalik mūsų! Ryžkis! Sugrįžk į gyvastį!“ / [...] atskubėjo dvidešimt, šimtas, tūkstantis, penki šimtai tūkstančių / šaukdami: „Šitiek meilės, negi neįveiks mirties!“ [...] / Apsupo jį milijonai / maldaudami vieno: „Pasilik, broli“. Kiekvienas prašymas yra skirtingoje strofoje ir visos jos baigiasi žodžiais: „Tačiau lavonas mirė“. Karys yra tarp gyvybės ir mirties, o į kovą su mirtimi pasitelkiami žmonių prašymai, kupini meilės ir brolybės. Paskutinė eilėraščio strofa leidžia nukautajam išgyventi: „Tada visi žemės žmonės/ jį apsupo; juos matė lavonas gailiai, sukrečiamai; / lėtai pakilo“. Svarbus aspektas reprezentuojan minėta komunizmo idėja t.y. mirtį įveikusi vienybė. Netiesiogiai kalbama ne apie kario, o apie šalies mirtį, kai socialistinė vienybės idėja siūlo jai išsigelbėjimą.

Abu aptarti eilėraščiai atskleidžia Sesario Valjecho politines pažiūras ir priešišką santykį su vyraujančia politine santvarka bei maištingus raginimus keistis. „Ispanija, atitolink nuo manęs šią taurę“ ir „Masė“ tarp eilučių siejasi veiksmų būtinybe siekiant tikslo. Pirmajame eilėraštyje kalbantysis pabrėžia: „Tariu – nors žinau, kad tariu tik žodžius“, ir Ispanija krenta, o antrajame jis leidžia kariui išgyventi tik atlikus tam tikrą veiksmą, be žodžių. Percis Galindo Rojas, analizuodamas Sesario Valjecho kūrybą, pastebi, kad mintis, jog žodžiai privalo virsti veiksmais, plėtojama ne viename jo

---

<sup>12</sup> Alberto Acereda., „Por un verdadero César Vallejo: entre la poesía solidaria y la ceguera marxista“, Šaltinis internete:<http://www.ilustracionliberal.com/19-20/por-un-verdadero-cesar-vallejo-entre-la-poesia-solidaria-y-la-ceguera-marxista-alberto-acereda.html> [žiūrėta 2015-05-18]

eilėraštyje.<sup>13</sup> Taip pat abiejuose kūrinuose ryški politinių ideologijų sankirta ir autoriaus pozicija – viename jis tiesiogiai kapitalizmą vadina grėsme Ispanijai ir ragina to saugotis, o kitame, kurdamas išgyvenimo galimybę, panaudoja vienybės įvaizdį, kuris iš dalies reprezentuoja komunizmo idėją.

### 1.3 Individualizuota visuomenės kančia

Trečiasis politinį maištą atskleidžiantis aspektas – prisiimta kančia. Politiškai neišgirstas ir nieko pakeisti negalintis kūrėjas atsigręžia į save ir kenčia dėl visuomenės pasirinkimų, politinių žingsnių. Jo kančios mastas parodo įvykių aktualumą, kurių vidinę išraišką reprezentuoja poezijos rinkinys „Žmogiškoji poezija“ („*Poemas humanas*“). Rinkinys išleistas 1937 metais, kai chronologiškai pilietinis Ispanijos karas jau yra įsibėgėjęs. Rinkinio pavadinimas nurodo, kad ši poezija kalba apie žmogų. Pasak Peru poeto ir novelisto Américo Ferrario, pagrindinės šio rinkinio temos: mirtis, badas, skausmas, egzistencijos prasmė ir viltis – visa tai sukelia lyriniam subjektui didžiulį skausmą, nuo kurio neįmanoma pabėgti.<sup>14</sup> Kančia Sesario Valjecho kūryboje atsikleidžia kaip neišvengiamybė, jo eilėraščių potekstė sako: „Nėra didesnio skausmo negu būti gyvam“<sup>15</sup>. Kančią lyrinis subjektas išgyvena ne dėl asmeninių nuopolių, tai egzistencijos dalis, kurios šaltinis nėra įvardintas.

Eilėraštyje–prozoje pavadinimu „Kalbėsiu apie viltį“<sup>16</sup> („*Voy a hablar de la esperanza*“) kalbantysis negali įvardinti savo skausmo priežasties: „Tai nepaaiškinamas skausmas. Jis toks gilus, jog nebeturi priežasties, ir net netrūksta jos“. Jo kančia nėra tam tikrų įvykių pasekmė, kalbantysis atsisako individualumo: „Tą skausmą aš kenčiu ne kaip Sesaris Valjechas. Tai ne menininko, ne žmogaus, ne šiaip gyvos būtybės skausmas“. Tačiau pasakydamas, kad kenčia ne kaip Sesaris, kalbantysis kartu įvardina save vardu, leidžia žinoti, kad kenčia būtent jis, tik kančia nėra jo. Skausmas egzistuoja atskirai nuo Sesario Valjecho kaip asmenybės, menininko ir apskritai žmogaus – skausmas nepriklauso jam. Niekieno skausmas savaime tampa visų skausmu ir kalbantysis jį individualizuoja.

Skausmas yra didesnis nei žmogiškoji patirtis, lyriniam „aš“ sunku suvokti jo priežastį: „Nėra jo priežasties, kaip nėra nieko, kas galėtų nustoti ja būti“ – kančia nevaldoma, nuo jos neįmanoma pabėgti. Antžmogiška kančia nėra ribojama laiko: „Tačiau mano skausmas – nei tėvas ir nei sūnus“,

<sup>13</sup> Percy Galindo Rojas. „La interacción dialógica del discurso en España, aparta de mí este cáliz.“ <http://www.biblioteca.org.ar/libros/151637.pdf> [žiūrėta 2015-05-25]

<sup>14</sup> Cesar Vallejo „Obra poética completa“, Introduccion de Américo Ferrari, .Madrid: Alianza Literaria, 2009, 39

<sup>15</sup> Martha L. Canfield. „Muerte y redención en la poesía“ Šaltinis internete: <http://digitalcommons.providence.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1604&context=inti> [žiūrėta 2015-06-15]

<sup>16</sup> Sesaris Valjechas „*Atitolink nuo manęs šią taurę*“, Vilnius; Vaga, 1980, 3.

kitaip tariant ji nėra nei kūrėjas, nei kūriny – ji amžina – buvo ir bus. Amžinumas ir žmogiškosios gyvybės nebūtinumas gali būti aliuzija į sielą, nes būtent jai religija žada amžinąjį gyvenimą ir suteikia galimybę peržengti šio ir anapusinio pasaulio ribą. Prasmę įgauna kūrinio pavadinimas „Kalbėsiu apie viltį“ – šis kalbėjimas pagrįstas vilties nebuvimu, jei kančia yra sielos dalis, nuo jos neįmanoma pabėgti, nėra vilties nekętėti.

Eilėraštyje „Devynios šmėklos“ („Nueve monstruos“) lyrinis subjektas kalba apie augančią kančią pasaulyje: „Ir, nelaimei, / kančia auga pasaulyje kas akimirka, / auga po trisdešimt minučių per sekundę, žingsnis po žingsnio“. Nurodytas kančios kiekis ir intensyvumas: „Trisdešimt minučių per sekundę“ – kančios yra daugiau nei įmanoma pakelti, ji tokia stipri – kiekvieną sekundę mes ištvėriame tiek, kiek užtektų pusvalandžiui. Priešingai nei nagrinėtame eilėraštyje–prozoje „Kalbėsiu apie viltį“, šiame kūrinyje kalbantysis įvardija kančios prigimtį: „ir kančios prigimtis tokia, kad ji dviguba kančia [...] / žolei būti ir augti / dviguba kančia“ – dvigubos kančios motyvas pasikartoja tris kartus pirmojoje strofoje. Pasitelkdamas žolės įvaizdį kalbantysis teigia, kad vien egzistencija jau yra kančia, o gyvenimas toje egzistencijoje yra prievolė augti, judėti pirmyn, keistis, kuri dar labiau kankina, todėl „gėris – būti – yra dvigubai skausmingas“. „Gėris būti“ šiame kontekste ironiškas, nes lyrinis subjektas maištauja prieš visos žmonijos egzistencijos prasmę, jam žmogaus egzistencija ir prievolė gyventi yra kančia. Eilėraščio veikėjas lyg ir teigia, kad žmogus neturi pasirinkimo – yra tarsi įmestas į šį pasaulį ir privalo jame kentėti.

Antroji strofa pradedama nurodant esamuoju momentu išgyvenamos kančios brutalumą: „niekad, žmogiški žmonės, / nebuvo tiek sopulio krūtinėj“. „Niekad“ yra prasminis šios strofos motyvas, kuris kartojasi parodydamas, kad šiuo metu išgyvenama kančia yra skaudesnė nei anksčiau. Vėliau kalbantysis vardina kenčiančius daiktus: atlasas, portfelis, stiklinė, skerdykla, aritmetika, baldas, vėžlys – kenčia ne vien žmogus, kančia globali. Žinant eilėraščio rašymo istorinį kontekstą galima daryti prielaidą, kad kančios globalumą iššaukia karas. Visas Sesario politinis maištas: kritika visuomenei, priešprieša santvarkai koreliuoja su jo poezijos žmogaus kančia.

Trečioji strofa kuria chaosą, lyrinis subjektas kalba apie globalų skausmo augimą ir neranda būdų iš jo išsivaduoti. Atsiranda politinių aliuzijų – kalbantysis pamini Žaną Žaką Ruso: „Vargas auga [...] su Ruso galvijų galvomis ir mūsų barzdom“. Ruso buvo radikaliosios demokratijos šalininkas, kuris

inicijavo Prancūzijos revoliuciją.<sup>17</sup> Jo pasekėjų augimą galima sieti su neramumais Ispanijoje ir teigti, kad tai yra vienas iš veiksnių, sukeliančių visuomenės kančią.

Strofos pabaigoje kalbantysis ima žaisti skaičiais ir laiko matmenimis: „ausis būtų devyni varpai per valandą / žaibui, ir devyni kvatojimai / per valandą kviečiui, ir devyni patelės inkštimai / per valandą verksmui, ir devynios giesmės / per valandą badui / ir devyni griausmai, / devyni rimbai, minus rauda.“ Šis eilėraščio momentas siejasi su pavadinimu „Devynios šmėklos“ ir yra aliuzija į Dantės Aligjerio „Dieviškąją komediją“, kurioje šis skaičius simbolizuoja pomirtinio pasaulio dalis – devynis pragaro ratus. Žemiškasis gyvenimas ir jame išgyvenama kančia lyginama su pragaru. Kūrinyje „Dieviškoji komedija“ – pragaras, vaizduojamas kaip piltuvo formos bedugnė, smaigaliu besiremianti į žemės centrą – einant gilyn griovos siaurėja, o nusidėjėlių kančios didėja. Panaudodamas šią aliuziją kalbantysis teigia, kad kančia egzistuoja dėl žmonijos nuodėmių ir dėl jų visuomenė yra įkalinta pragariškose kančiose žemėje.

Individualizuota Sesario Valjecho eilėraščio žmogaus kančia tampa maištu, tai lyg užkoduota žinutė: „Mes kare dėl praeities klaidų, mūsų kančia tik pasirinkimų atspindys. Aš žinojau, kad jūs elgiatės blogai, ir aš kenčiu dėl jūsų kaltės“, taip atskleidžia priekaištai. Eilėraštyje–prozoje „Kalbėsiu apie viltį“ jis įvardija tos kančios stiprumą, amžinumą ir neišvengiamybę bei bando suvokti jos priežastis. Antrajame aptartame kūrinyje „Devynios šmėklos“ dėl savo jaučiamos kančios kalbantysis netiesiogiai apkaltina nuodėmingą visuomenę ir kritikuoja ją teigdamas, jog visa žmonija yra pasmerkta kančiai dėl savo nuodėmių ir įkalinta egzistencijos pragare. Kalbantysis kenčia visos žmonijos kančias ir savo dvasiniais išgyvenimais lyg atperka jų nuodėmes.

---

<sup>17</sup> Stanford Encyclopedia of Philosophy. „Jean Jacques Rousseau”  
2010. Šaltinis internete: <http://plato.stanford.edu/entries/rousseau/> [žiūrėta 2015-06-12]

## 2. ASMENINIS MAIŠTAS

### 2.1 Dvilypis mirties motyvas

Sesario Valjecho maišto paradigmoje nemažiau svarbus vidinis kūrėjo maištas, kurio paskata atsakymų į egzistencinius klausimus ieškojimas savo paties būtyje. Vidiniai ieškojimai jo poezijoje susiduria su itin reikšmingu baigties pojūčiu. Mirtis – viena iš pagrindinių Sesario Valjecho poezijos temų, siejama su transcendentinėmis erdvėmis ir kelianti egzistencinius klausimus. Ji leidžia Sesario poezijos žmogui apmąstyti skausmą, laiką, vienišumą, religijos prasmę. Poezijos žmogus abejoja krikščioniškąja kelio į amžinąjį gyvenimą iliuzija ir pasitelkdamas mirties motyvą ieško egzistencijos prasmės.<sup>18</sup> Autorius nevengia kalbėti apie biografiniais faktais pagrįstas savo artimųjų mirtis ar nukelti į filosofinius gyvenimo ir mirties prasmės ieškojimus.

Bendraamžio brolio Migelio netekties (1915m.) skausmas atspindi eilėraštyje „Broliui Migeliui“<sup>19</sup> („A mi hermano Miguel“), kupiname egzistencinių klausimų, nesusitaikymo su mirtimi, realybės ir iliuzijos dvikovos, bandymo sustabdyti laiką ir galiausiai bergždžių žmogaus pastangų įveikti stipresnes jėgas.

Eilėraštis yra lyg dialogas su mirusiuoju, kalbantysis kreipiasi į jį vardu, tačiau nesulaukia atsakymo. Išlaikomas artimas santykis, lyrinis „aš“ pasakoja broliui apie judviejų vaikystę, kartu žaistas slėpynes, kalba iš vaiko pozicijos: „Įsivaizduoju, kaip smagiai mes dūktume [...] vėl pasislėpčiau, kaip tada, [...] ir tu nieku gyvu, nieku gyvu manęs nerastum.“ Žaidžiamos slėpynės laužo realaus laiko ribas: dviejų vaikų žaidimas eilėraščio žmogaus sąmonėje tampa žaidimo su mirtimi metafora atsiskleidžiančia per vaiko mirties suvokimą: „Rugpjūčio naktį, Migeli, prieš pat švintant / tu pasislėpei, ir gaubė tave ne šypsena – liūdesys“. Lyrinio subjekto sąmonė dvilypė: ją sudaro pirminė, vaikiška mirties patirtis ir brandus jos suvokimas. Šios patirtys maišosi sukeldamos chaosą tarp mirties fakto suvokimo ir racionalaus priėmimo: „Sėdžiu ant suolo prie tų namų, / kur nėr tavęs – šitaip be galo skaudžiai [...] Migeli, girdi? Išeik / laikiu tavęs visą amžinybę. Dar ims susirūpins mama“. Eilėraščio žmogus suvokia brolio mirtį, bet realybė jam tokia skaudi, kad jis sąmoningai renkasi netikėti ja, jam priimtinesnė vilties iliuzija. Migelio tylą parodo mirties žiaurumą ir implikuoja mintį, kad kelio iš

<sup>18</sup> Araceli Soni Soto, „Cesar Vallejo y la metapoetica sobre la muerte. Trilce y el poema“, Šaltinis internete: [http://www.difusioncultural.uam.mx/casadel tiempo/05\\_iv\\_mar\\_2008/casa\\_del\\_tiempo\\_eIV\\_num05-06\\_49\\_55.pdf](http://www.difusioncultural.uam.mx/casadel tiempo/05_iv_mar_2008/casa_del_tiempo_eIV_num05-06_49_55.pdf) [žiūrėta 2015-06-12]

<sup>19</sup> Sesaris Valjechas „Atitolink nuo manęs šią taurę“, Vilnius: Vaga, 1980, 15

mirties ar jėgos stipresnės už ją nėra. Eilėraštyje neužsimenama apie anapusinį pasaulį, taip iškeliant hipotezę, kad mirtis yra visa ko pabaiga, pasmerkianti gedinčiuosius nuolatinei kančiai.

Sesario kūryboje mirtis yra dvilypė: kūno arba dvasios. Eilėraštis–proza „Valandų smurtas“<sup>20</sup> („La violencia de las horas“) prasideda teiginiu „Visi jau mirę“. Vėliau eilėraščio žmogus vardija mirusiuosius: „Mirė donja Antonija [...] mirė dvasininkas Santjagas [...] mirė toji šviesiaplaukė Karlota [...] mirė teta Albina [...] mirė vienaakis senis [...] nudvėsė Rajas, šuo [...] mirė Lukas [...] mirė mano motina [...] mano sesuo ir brolis [...] mirė muzikantas Mendesas“. Kalbantysis apibūdina juos, įvardija jų pomėgius, prisimena tam tikras akimirkas – tai vėlgi parodo jo tvirtą ryšį su mirusiaisiais, kuris dar labiau pabrėžiamas paskutiniu kūrinio sakiniu: „mirė mano amžinybė, ir aš budžiu prie jos“. Kartu su artimaisiais miršta ir dalis kalbančiojo, tai leidžia suprasti, kad nėra viena mirtis nepraeina be pėdsako – ima po dalį gedinčiojo, kol galiausiai nebelieka nieko. Amžinybės mirtis simbolizuoja dvasinę eilėraščio žmogaus mirtį. Galimybę gyventi amžinai turi tik siela, kuri šiame eilėraštyje atsiskiria nuo kūno ir miršta pirma, palikdama jį budėti. Gyvenimas išgyvenus dvasinę mirtį tėra budėjimas prie jos, kitaip tariant, jos gedėjimas, o tai asocijuojasi su nuolatiniu skausmu. Teigiama, kad egzistencija įmanoma, bet tai nėra gyvenimas.

Sielos ir kūno mirčių skirtis ryški eilėraštyje–prozoje „Namuose jau niekas negyvena“<sup>21</sup> („No vive ya nadie“), čia kalbančiojo santykis su mirtimi ramus, jis priima ją ir nejaučia kančios dėl išėjusiųjų, nes kiekvienas iš jų kažką paliko: „Jei kažkas išėjo, yra kas ir liko [...] visi tikrovėje išėjo iš namų, tačiau visi iš tikro liko. Ir tai ne išėjusiųjų prisiminimai, ne, tai jie patys. Jie nepaliko namų, jie juose tebegyvena“. Lyrinis subjektas leidžia sielai gyventi atskirai nuo kūno ir likti pasaulyje – įsikūnyti daiktuose: „Tai, kas tebėra namuose, tai instrumentai, kalbos, aplinkos faktoriai [...] pėdos, lūpos, akys, širdis [...] Kas tebėra namuose, yra veiksmo subjektas“. Keliami idėja, kad įvairūs žmogaus aplinkos objektai egzistuoja tik dėl žmogaus, pasiima iš jo gyvybę ir tai – žmogaus egzistencijos įrodymas, galimybė išlikti. Pasak Natalijos Gomez, šiame eilėraštyje–prozoje Sesaris Valjechas priešina katalikiškąjį požiūrį į mirties pasaulį su inkų kultūros idėjomis skelbiančiomis, kad žmogus po mirties grįžta gyventi į žemę.<sup>22</sup>

Mirtis ir gyvenimas tampa viena kitai lygiomis sąvokomis. Kalbantysis sulygina mirties ir gyvenimo erdves: „Namų gyvybė – vien iš žmogaus, kaip ir kapų. Tai neišvengiamas namų ir kapų

<sup>20</sup> Sesaris Valjechas, „*Atitolink nuo manęs šią taurę*“, Vilnius: Vaga, 1980, 22–23

<sup>21</sup> *Ten pat*, 30

<sup>22</sup> Álvaro Llosa Sanz, „Voces desde la muervida. De muertos vivientes: perspectiva(s) del fantasma en César Vallejo“ 2006. Šaltinis internete: <https://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero34/favallej.html> [žiūrėta 2015-06-15]

panašumas“ – mirties pasauliui jis suteikia gyvybę, kartu gyvųjų pasauliui – mirties neišvengiamumą. Mirtis ir gyvenimas jam tolygios sąvokos: „namai minta žmogaus gyvenimu, o kapai – mirtim“ – kalbantysis bando suprasti buvimo ir nebuvimo skirtumą ir savotiškai ieško gyvenimo prasmės, kurią matuoja asmeniniais palikimais žemėje.

Mirties dvilypumas atsiskleidžia kūno ir sielos mirtimis, kurios abi lyriniam „aš“ sukelia kančią. Kalbantysis išlaiko artimą santykį su mirusiais, nepripažindamas mirties fakto ir prisiminimuose atgaivindamas anapus išėjusius artimuosius, jis savotiškai maištauja prieš mirties, kaip egzistencijos pabaigos, įvaizdį. Netekdamas brangių žmonių yra kankinamas dvasinių kančių, kurios prilygsta sielos mirčiai. Dvasinė mirtis žiauresnė nei kūno: sielos gyvavimas mirus kūnui įmanomas ir aprašomas eilėraštyje–prozoje „Namuose jau niekas negyvena“, o kūrinyje „Valandų smurtas“ pasirodęs kūno netekusio sielos motyvas prilyginamas gedėjimui, mirties laukimui. Mirties dvilypumas atskleidžia Sesario priešinimąsi realybei – jis nesutinka, kad gyvenimas baigiasi mirtimi ir, kad kūno buvimas gyvu yra jo gyvenimo matas, kitaip tariant tai, kad kvėpuoji Sesario poezijos žmogui dar neįrodo, kad esi gyvas.

## 2.2 Egzistencinės prasmės paieškos

Sesaris Valjechas savo poezijoje kelia galybę egzistencinių klausimų, jam būdinga savianalizė, jis ieško savo buvimo priežasties. Vakarų filosofinėje tradicijoje egzistencialistiniai ieškojimai jau yra savotiškas maištas. Tai pastebima, kalbant apie Alberto Kamiu „Sizifo mitą“, kuriame žmogaus gyvenimas prilyginamas beprasmybei, kuri absurdiškai baigiasi mirtimi. Tačiau šiai idėjai prieštarauja Martino Heidegerio filosofija, kur mirtis tampa visko prasme. Jis teigia, kad jei žmogus būtų nemirtingas, visos dienos būtų identiškos, nebūtų prasmės stengtis kažką nuveikti. Mirties galimybė apriboja žmogų ir ragina gyvenimą iki mirties išnaudoti tinkamai, atsiribojant nuo bereikšmių dalykų<sup>23</sup>. Sesario Valjecho poezija išsilaiko tarp šių dviejų požiūrio taškų.

Edelmira Gonzales Maldonado savo darbe „Pajusti Sesario Valjecho egzistencializmą“<sup>24</sup> pastebi glaudžius jo poezijos ryšius su Martino Heidegerio filosofiniais mokymais. Mirtis jiems abiem yra egzistencijos matas. Abejingumas mirčiai tampa tolygus abejingumui sau pačiam, tokia egzistencija

<sup>23</sup> Arvydas Šliogeris, „Žmogaus pasaulis ir egzistencinis mąstymas“, Vilnius: Mintis, 1985, 95.

<sup>24</sup> Edelmira Gonzales Maldonado, „Sentir existencialista de Cesar Vallejo“, Šaltinis internete: [http://cai.sg.interedu/reveduc\\$/prdocs/V36A10.pdf](http://cai.sg.interedu/reveduc$/prdocs/V36A10.pdf) [žiūrėta 2016-03-04]

nuima bet kokią atsakomybę nuo tikrosios būties, vadinasi, tik suvokdamas pasaulio absurda, trapumą ir žinodamas mirties galimybę žmogus gali vertinti savo būtį. Mirties suvokimas leidžia suprasti save, todėl žmogaus egzistenciją Sesaris Valjechas dažnai vertina patelkdamas mirties motyvą.

M. Heidegeris ir S.Valjechas kalbėdami apie egzistenciją eliminuoja Dievo būtinybę, jų būties pagrindimui nereikalingas Dievas, t.y. aukščiausias tobulumas. Šį požiūrį geriausiai reprezentuoja Sesario eilėraštis „Espergesia“<sup>25</sup>, kuriame lyrinis „aš“ savotiškai maištauja prieš žmogaus sukūrimo idėją, prasideda ironiškai tragišku pareiškimu: „Gimiau tą dieną, kai Dievas sirgo“ („Yo nací un día que Dios estuvo enfermo“) – Dievo nebuvimas naikina galimybę sukurti kažką gero, taip paaiškinamas žmogaus gyvenimas chaotiškame, absurdiškame ir visiškai apleistame pasaulyje. Šios eilutės kūrinys pasikartoja tris kartus priekaištingai šaukdamas, kad jei žmogus yra sukurtas būtent toks, kokį turime esamojoje egzistencijoje tai, vadinasi, Dievo nebuvo. Frazės kartojimas tris kartus implikuoja mintį apie laiką: praeitį, dabartį ir ateitį, kitaip tariant, jei Dievo nebuvo tada, kai gimė kalbantysis, tai jo nėra dabar ir nebus ateityje.

Antroji eilėraščio strofa pasakoja apie lyrinio subjekto gyvenimą: „Visi žino, kad aš gyvenu, kad esu blogas / ir nežino apie gruodį šio sausio / Juk gimiau tą dieną, kai Dievas sirgo“ („Todos saben que vivo, / que soy malo; y no saben / del diciembre de ese enero. / Pues yo nací un día / que Dios estuvo enfermo.“). Lyrinis subjektas gyvena visuomenėje, kurioje visi pripažįsta jo egzistenciją, suvokia jį esantį gyvą ir blogą, tačiau jie, kaip ir kalbantysis nežino to priežasties. Metafora „ir nežino apie gruodį šio sausio“ implikuoja mintį, kad žmogus pasaulyje nesuvokia savo misijos, jis lyg įmestas į chaotišką vietą ieško savo egzistencijos prasmės, tačiau jos nėra dėl Kūrėjo aplaidumo: „Juk gimiau tą dieną, kai Dievas sirgo“.

Paskutinė eilėraščio strofa atskleidžia egzistencijos siaubą: „Visi žino... bet nežino / kad šviesa sekina, kad šešėliai stori / jie nežino, kad paslaptis sintetinė / ir kad jis yra kuprius/ muzikaliai, liūdnei pasmerktas nuo pradžių / pietiniam žingsniui nuo ribų iki ribų“<sup>26</sup>. Kuriamos opozicijos realybei: šviesa tampa sekinanti, o šešėliai, įprastai vaizduojami ištįsę, vadinami storais, lyg viskas, kaip mes suvokiame pasaulį, nėra tikra, o gyvenimo prasmės ar pomirtinio pasaulio paslaptis nėra tikra – ji apgaulė. Kaip minėta, Sesario Valjecho poezijai būdinga įprasminti mirtį, leisti jai būti gyvenimo tikslu, tačiau šios eilutės eliminuoja ir mirties paslaptį, padarydamos žmogaus egzistenciją beprasmiška. Eilėraščio žmogus sulygina save su kupriumi ir sako esąs pasmerktas būti pasaulyje, kuriame nėra išsigelbėjimo:

<sup>25</sup>Cesar Vallejo, eilėraštis „Espergesia“, Šaltinis internete: <http://www.poemas-del-alma.com/espergesia.htm> [žiūrėta 2016-03-15]

<sup>26</sup>Ten pat, <http://www.poemas-del-alma.com/espergesia.htm> [žiūrėta 2016-03-15]

„Nuo ribų iki ribų“. Sesario kuriama egzistencija nėra prasminga, nes žmogus yra įkalintas pasaulyje tarp ribų, jis neturi galimybės rinktis. Savo straipsnyje Edelmira Gonzales Maldonado pastebi, kad humanišką egzistencializmą – kai suvoki savo mirties galimybę ir priimi ją, tik tada gali sukurti kažką vertingo ir įprasmingi savo egzistenciją. Eilėraščio žmogus eliminuoja Dievą kaip kūrėją iš savo gyvenimo, todėl nesuvokia mirties paslapties laikydamas ją neegzistuojančia. Jo egzistencija tampa beprasme, nes neturi nei pradžios, nei pabaigos. Eilėraštis baigiasi trečią kartą kartojama fraze: „Aš gimiau tą dieną, kai Dievas sirgo / rimtai“ tik prideda žodį „rimtai“, taip tik dar labiau patvirtindamas savo maištą prieš žmogaus atėjimą į pasaulį ir visą jo sukūrimo idėją, kuri savotiškai žlugdo individualumą ir neleidžia žmogum pačiam suprasti, atrasti ir kurti savęs išsprausdama jį į esamo pasaulio ribas.

Dar viename eilėraštyje iš rinkinio „Trilsė“ tęsiama egzistencijos prasmės idėja. Jame dominuoja liepiamoji nuosaka, kuria siūloma egzistencijos forma – savęs paieška: „Girdėk savo masę, savo kometą, įsiklausyk į jas, atmintinai [...] girdėk tuniką, į kurią įsinėręs miegi / girdėk savo nuogybę“<sup>27</sup>. Kalbantysis siūlo pažinti save, pripažinti save tokį, koks esi. Savo kometos girdėjimas aliuzija į savo atsiradimo ir buvimo žemėje priežastis – jas išsiaiškinti gali tik nuodugnai susipažinęs su savimi. Vėliau eilėraščio žmogus siūlo kurti save: „sudužk, bet tik į skritulius; / susiformuok, bet tik iš iškraipytų kolonų“. Savikūra skatina laužyti realybę: sudužti į skritulius, kitaip tariant, padaryti kažką neįmanomo, ir formuoti save atsiribojant nuo standartų: „iš iškraipytų kolonų“. Žmogaus egzistencijos matas tampa jo individualumas, sugebėjimas pažinus save peržengti realias ribas, sulaužyti visuomenės standartus ir puoselėti unikalumą.

Paskutinė strofa siūlo žmogui eliminuoti aukštesnes jėgas: „Mirtis? Nuneik ją visais savo rūbais! / Gyvenimas? Nuneik jį savo mirties dalimi!“ Mirtis ir gyvenimas yra lygiavertės sąvokos, kurios papildo viena kitą ir gali būti viena kitos atsvara. Kalbantysis siūlo žmogui netikėti niekuo: nei gyvenimu, nei mirtimi ir kurti save, kaip visa ko valdovą. Kūrinys baigiamas apibūdinant žmogų, į kurį buvo kreipiamasi ir atsigręžiant į Dievą: „Galvok, laimingas galvijau: / apgailėtinas dieve, nusivožk kaktą / Po to kalbėsime“. Po visų įtaigių skatinimų, kalbantysis žmogų į kurį kreipėsi, pavadina laimingu galvijū, t.y. nemąstančia būtybe, vedama gyvuliškų instinktų ir priklausomą nuo kitų veiklos. Kitaip tariant, žmogus siekiantis būti valdovu, t.y. susikoncentravęs tik į save ir nepripažįstantis aukštesnių jėgų negali suvokti prasmės gyventi.

---

<sup>27</sup> Sesaris Valjechas „Atitolink nuo manęs šią taurę“, Vilnius: Vaga, 1980, 85

Žmogaus egzistencijos prasmė Sesariui balansuoja tarp absurdiškos beprasmybės gyventi chaotiškoje, kažkieno primestoje realybėje ir savęs, kaip asmenybės, atradimo. Asmeninis maištas egzistenciniu aspektu atsikleidžia, kai kalbantysis abejoja tikrove ir nuneigia suteiktos gyvybės dovaną, vadindamas ją kalėjimu ir tampa priešišku savo paties būčiai.

## 2.3 Fiziologinis kūnas

Kalbant apie fiziologinį kūną atsiskleidžia savotiškas maištas prieš save patį nelaikant kūno dalimi savęs. Sesario poezijos žmogus įkalintas kūne, iš kurio pabėgti įmanoma tik susidūrus su mirtimi. Kalėjimas kūne sukelia kančią, kuri yra neatskiriama egzistencijos dalis. Dvasinę kančią poezijos žmogus patiria nuolat dėl artimųjų netekčių, aplinkos netobulumų, karo įvykių, egzistencinių klausimų, žmonijos nuodėmių ir t.t. kančia niekada nesibaigia ir nėra susijusi su fiziniu kalbėtojo kūnu. Sesaris Valjechas kuria realybę, kurioje svarbi ambicija patirti kažką itin gilaus, mažesni pojūčiai tampa primityvūs, net tokie kaip savo paties kūnas. Chuanas Malpartidas savo kritikoje apie Sesarį pastebi, kad mažai autorių yra šitaip desperatiškai poezijoje atitolę nuo kūno: „Sesariui Valjechui kūnas yra tik gyvuliškos prigimties atgarsis, įrankis instinktams išreikšti“<sup>28</sup>. Šiame padalijime tarp absoliučios aukštesnių jėgų ir žemiško prado patirties įsiterpia kritika žmogiškajam kūnui: „Meilė, šįkart be kūno / su gyvybės elektry / ir aš / kaip Dievas būdamas vyru / kurio meilei nereikia kūniškumo“<sup>29</sup>. Sudievinas meilės pojūtis, eliminuojant kūno būtinybę šiai jausenai, implikuoja mintį, kad sielą kankina kūno buvimas ir jo poreikiai bei tampa aliuzija į Biblinį Švč. Mergelės Marijos nekalto prasidėjimo motyvą. Atsižvelgiant į šią aliuziją, galima teigti, kad nuolatinė kančia kyla iš pirmąsias nuodėmės, kuri susieta su žmogaus kūnu, todėl jos neįmanoma išvengti.

Eilėraščiuose Sesaris dažnai išdalina žmogaus kūną skaidydamas dalimis, kūnas jam nėra visuma, tai netgi nėra kažkas savo – tai lyg vieta, kurioje turi būti, esi įkalintas. Ch. Malpartidas sako, kad kūnas šiam poetui yra kaip kostiumas, kuris privalomas absurdiškame pasaulyje: „(žmonės) turi savo

<sup>28</sup>Juan Malpartida, „El cuerpo, ritual fisiológico“, 2009. Šaltinis internete: <http://www.cervantesvirtual.com/obra/el-cuerpo-ritual-fisiologico/> [žiūrėta 2016-03-29]

<sup>29</sup>Cesar Vallejo, „Los heraldos negros“, 1918. Šaltinis internete: <http://www.literatura.us/vallejo/negros.html> [žiūrėta 2016-03-29]

galvą, liemenį, galūnes, kelnes, pirštus ir plaštakas“<sup>30</sup>. Tarp išvardintų kūno dalių Sesaris įterpia „kelnes“ kas, pasak Ch. Malparido nurodo, jog žmogus yra sudėliotas iš absurdiškų dalelių, kurios yra visiškai bereikšmės<sup>31</sup>. Žmogaus kūno dalys yra prilyginamos drabužiui, implikuojant mintį, kad jos nėra svarbios ir iškeliant klausimą apie žmogaus esmę. Sesaris maištauja prieš tai, ką žmogus įprastai laiko savimi, ką tobulina, ugdo, puošia ir pan. Sesaris pasityčioja sakydamas, kad fizinis kūnas yra iš dalelių sudėta konstrukcija, neturinti nieko bendro su tai, kas laikytina žmogumi.

Eilėraštyje „Nelaimingieji“ kūno skirčiai suvokti išsiskiriamos dvi erdvės: diena ir naktis. Naktis išlaisvina, leidžia neturėti kūno, būti savimi, o dienos šviesa kalina, įspraudžia į rėmus: „ateina jau diena; prisuk rankas [...] ateina jau diena; sugniaužk tvirtai ranka savo vidurių aibę [...] ateina jau diena, užsimesk kūną“<sup>32</sup>. Pasirodo maištas prieš patį save sakant, kad kūnas yra tik dienos „drabužis“ paslepiantis tikrąjį aš. Eilėraštis baigiamas prisiminus naktį „šiandakt sapnavai, kad gyvenai nieku gyvu ir mirei iš visko“. Jei naktis interpretuojama ne kaip paros laikas, tačiau kaip išsilaisvinimas iš kūno, galima suprasti, kad gyvenimas įmanomas, tik ten, kur nereikia kūno. Atsiranda dvi galimybės gyventi: realioje erdvėje, kuri anot Valjecho, yra mažų mažiausiai absurdiška, ir kita, kurioje reikia atsiriboti nuo to, ką manome esant tikrą. Sesaris maištauja prieš patį realybės suvokimą – kūnas, yra tai kas matoma, ką galima paliesti, patirti, pajauti, o jis sako, kad tai, kas matoma akimis, liečiama rankomis, tai, ką mes tikrai suvokiame kaip realybę nebūtinai yra tikra ir svarbu. Būtent po šia akimis matoma realija, šiuo atveju kūnu, slepiasi tikroji žmogaus esmė – siela. Ir tik sielos gyvenimas yra svarbus. Poetas laužo metafizines ribas, priverčia suabejoti viso pasaulio tikrumu.

Apibendrinant asmeninį Sesario Valjecho maištą poezijoje svarbūs yra trys pagrindiniai aspektai: kas yra žmogus, kodėl jis yra ir jo galimybės nebebūti suvokimas. Filosofo Mindaugo Kubiliaus straipsnyje „Kaip iš tiesų būti?“<sup>33</sup> pastebima, kad žmogus nesuvokia savo išnykimo galimybės, nes būti amžinai yra vienintelis jo siekis. Iškeliama mintis, kad mąstymas apie savo būtį yra išsivadavimas iš netvarių būsenų sumaišties netikrybių gausoje. Sesario poezija koreliuoja su šia idėja, iškeldama klausimus apie tai, kas gyvenime tikra. Sesaris maištauja prieš save, tarsi suvokęs, kad aplinkos pokyčiai, gyvenimo išbandymai, geri ar blogi įvykiai iš esmės nieko nekeičia: nedingsta nuolatinė

<sup>30</sup> Cesar Vallejo, „*Los heraldos negros*“; „*Gleba*“, 1918. Šaltinis internete: <http://www.literatura.us/vallejo/negros.html> [žiūrėta 2016-03-29]

<sup>31</sup> Juan Malpartida, „El cuerpo, ritual fisiológico“, 2009. Šaltinis internete: <http://www.cervantesvirtual.com/obra/el-cuerpo-ritual-fisiologico/> [žiūrėta 2016-04-02]

<sup>32</sup> Sesaris Valjechas „*Atitolink nuo manęs šią taurę*“, Vilnius: Vaga, 1980, 106

<sup>33</sup> Mindaugas Kubilius, „Filosofijos pagrindai (V). Kaip būti iš tiesų?“, Šaltinis internete: <http://www.cezaris.lt/2015/11/filosofijos-pagrindai-v-kaip-buti-is.html> [žiūrėta 2016-04-02]

kančios būseną, o egzistencija tėra privaloma būti, būnant įkalintu absurdiškoje fizinėje formoje. Gyvenimą Sesariui įprasmina tik mirties buvimas ir savo išnykimo pojūtis. Ryškiai išskirdamas du gyvenimo pradus t.y. kūną ir dvasią, jis atskiria ir dvi mirties rūšis, reksmingai pabrėždamas, kad kūnas be sielos nieko vertas, o sielos mirtis įmanoma dėl pasaulio absurdo, netekčių, kančių ir pan. Sesaris nesutinka su visa žmogaus egzistavimo idėja eliminuodamas Dievą kaip kūrėją ir priversdamas suabejoti gyvenimo ir mirties skirtumais: „Momentalus amžinybės jausmo atitikmuo – susidūrimas parengtas juodu rūbu“<sup>34</sup>. Mirtis jam yra tai, kas įprasmina gyvenimą, tokia pozicija: mirtis = gyvenimo prasmė leisti suvokti Sesario Valjecho poezijoje atsiskleidžiantį asmeninį maištą prieš pačią idėją gyventi.

---

<sup>34</sup> Sesaris Valjechas „Atitolink nuo manęs šią taurę“, Vilnius: Vaga, 1980, 31

### 3. RELIGINĖS PRIEŠTAROS

#### 3.1 Religinė kritika

Sesario Valjecho kūrybiniame kelyje svarbų vaidmenį atlieka religija. Kalbėdamas apie vidinius ieškojimus ar vertindamas aplinkos įvykius jis dažnai atsigręžia į tikėjimą. Tačiau santykis su religija yra komplikotas – poezijoje nėra vienpusiško religijos vertinimo: eilėraščių subjektai abejoja, pasitiki, vertina, pyksta, nuneigia, nusivilia, kaltina ir, bet kuriuo atveju – puikiai išmano Biblines tiesas. Pats poetas augo religingoje šeimoje, abi jo senelės buvo Chimu kilmės indėnės, o seneliai – katalikų kunigai. Tėvai norėjo, kad sūnus savo gyvenimą paskirtų kunigybei<sup>35</sup>, ankstyvojoje jaunystėje jis šį tikslą entuziastingai priėmė ir itin domėjosi religija, tačiau subrendęs pasirinko studijuoti humanitarinius mokslus. Kūrybinio kelio pradžioje jam įtaką darė Urugvajaus antirealistinis poetas modernistas Julijus Herreras<sup>36</sup>, kuris pastūmėjo Sesarį į religijos normų ir modernizmo propaguojamo prasmės ieškojimo kryžkelę. Savo kūryboje Valjechas pasitelkia religinius kontekstus, bandydamas suvokti būtį, tačiau jam būdinga pažinimo pastanga – jis akiai nesikliauja žinomomis tiesomis, interpretuoja jas ieškodamas atsakymų į egzistencinius klausimus.

Eilėraštyje „Juodieji heroldai“<sup>37</sup> („Los heraldos negros“) galima pastebėti lyrinio subjekto nepasitikėjimą Dievu ir religinę kritiką. Pirmoji eilėraščio eilutė užduoda klausimą: „Kokie sunkūs gyvenimo smūgiai... Kas gi tai?“ ir atsakymu kaltina Dievą: „Tartum dievo rūstybė“. Lyrinis subjektas vaizduoja Dievą, kuris neapkenčia žmogaus, pasak jo, nepakeliamus gyvenimo smūgius žmogui siunčia Dievas paversdamas jo gyvenimą nesibaigiančia kančia. „Nuo tokių sukrėtimų / iš sielos sudrumsto dugno pakyla /visa, kas buvo iškęsta...“ – sukrėtimai keičia žmogų, išgyventa kančia vėliau naikina gėrį. Keliama hipotezė: „Ar daug kančios ištvėręs žmogus gali būti geras?“. Eilėraščio žmogus neabejoja Dievo egzistencija, bet abejoja gerumu, atlaidumu ir kitomis tikėjimo jam priskirtomis vertybėmis.

Kitoje strofoje kalbantysis mini, jog tokie gyvenimo smūgiai, nors ir reti, yra neišvengiami ir paliečia net labai stiprių ir žiaurių žmonių gyvenimus palikdami žymę. Būties žiaurumo kilmės jis

<sup>35</sup> Biografias y Vidas, *La enciclopedia biografica en linea*. Šaltinis internete: <http://www.biografiasyvidas.com/biografia/v/vallejo.htm> [žiūrėta 2015-05-28]

<sup>36</sup> José Carlos Mariátegui. „7 Ensayos de Interpretación de la Realidad Peruana. Lima, Perú: Empresa Editora Amauta“ S.A., 1996. Šaltinis internete: <http://www.literatura.us/vallejo/mariategui.html> [žiūrėta 2015-03-24]

<sup>37</sup> Sesaris Valjechas „Atitolink nuo manęs šią taurę“, Vilnius: Vaga, 1980, 13

ieško pasitelkdamas barbarų atilų žirgus ar juoduosius heroldus. Šie įvaizdžiai nukelia į Antiką ir Viduramžius: Atila – legendinė Europos figūra, hunų karalius dėl savo žiaurumo Vidurio Europoje vadintas Dievo rykšte, taip pat sakoma, kad ten, kur prajojo jo žirgas, niekada nebeaugs žolė – po šių smūgių neatsigaunama, o būti tokiu kaip praeityje, patyrus tam tikrus išgyvenimus, nebeįmanoma. Eilėraštyje atilų žirgai vadinami nežabotais – egzistuojantis blogis yra nevaldomas ir nenuspėjamas. Reikšminga ir heroldų figūra, jie viduramžių karaliaus rūmų šaukliai, kurių juodumas leidžia nujausti artėjančią blogį. Eilėraštyje šiuos šauklus siunčia mirtis, primindama, kad kančia baigiasi mirtimi.

Suvokęs blogio egzistenciją ir bandydamas rasti jo kilmę lyrinis subjektas atsigręžia į tikėjimą: „visų išganytojų ir atpirkėjų krachas, / lemties išniekinto tikėjimo fiasko“. Pagrindinė problema – tai prieštaravimas tarp Dievo buvimo ir blogio egzistencijos pasaulyje. Dievas, leidžiantis egzistuoti tokiam blogiui, negali būti geras. Amžinojo blogio neišvengiamumas paneigia tikėjimo tiesas. Britų poetas ir eseistas Kleitonas Ešelmanas yra išleidęs Sesario Valjecho tekstų vertimų rinkinį, analizuodamas šį autorių jis taikliai pastebėjo, kad jo teologinė priešprieša, retoriniai abejojimai tikėjimu ir pačia Biblija kertasi su Ispanijos literatūros kanonu. Sesario Valjecho poezijoje išganymas ir nuodėmė yra vienas ir tas pats<sup>38</sup>. Eilėraščio žmogus sumenkina tikėjimą sakydamas, kad jį išniekina lemtis.

Trečiojo strofoje aprašomas mirties momentas – Dievas pašaukia žmogų mirčiai paliesdamas petį. Krikščionybėje šis momentas šviesus, nes žmogui suteikiamas amžinasis gyvenimas, tačiau lyrinis „aš“ šią akimirką vaizduoja bauginančiai: „Žmogus... Varge varge! Siaubingai išverčia akis, tartum / būtų kažkas jį pašaukęs, paliesdamas petį; / išverčia akis lyg paklaikęs“. Žmogus paklaikęs, nes amžinojo, šviesaus gyvenimo galimybės nėra: „visa, kas išgyventa, / visas nuodėmių purvas – susidrumstęs užgriūva jį patį“. Pasikartoja sudrumsto sielos dugno motyvas, pasirodęs pirmojoje strofoje implikuodamas mintį, kad ir po mirties tai nedings – kančios liks, ir žmogus neturi jokios galimybės išsigelbėti. Dievas, kaip nuodėmių atleidėjas, eilėraštyje apskritai neegzistuoja – žmogaus nuodėmės net jam mirštant neatleidžiamos, jos užgriūna jį pasmerkdamos kančiais.

Eilėraštis baigiamas viso blogio priežasties ieškojimu: „Kokie baisūs gyvenimo smūgiai... Kas gi tai?“. Klausimas retorinis, nes kalbantysis jau leido sau drąsiai abejoti gera žmogaus prigimtimi, tikėjimo verte ir amžinuoju gyvenimu. Autorius lyrinio subjekto žodžiais kuria retoriniais klausimais

---

<sup>38</sup>Clayton Eshleman, „The Complete Poetry: A Bilingual Edition”

Šaltinis internete: <http://www.griffinpoetryprize.com/awards-and-poets/shortlists/2008-shortlist/clayton-eshleman/> [žiūrėta 2016 03 15]

pagrįstą dialogą ir ieško atsakymo į egzistencinius klausimus abejodamas krikščioniškosiomis tiesomis, neigdamas nuodėmių atpirkėjo vaidmenį ir kaltindamas Dievą dėl žmonijos kančių.

Eilėraštis „Jaučių jungas“ parašytas neįprasta poetine forma kelia pasaulio absurdo idėją ir koreliuoja su ankstesnėse pastraipose analizuotu kūiniu „Juodieji heroldai“. Remdamasis religiniais motyvais šio eilėraščio kalbantysis nebeieško prasmės, nebeatsigręžia į tikėjimą, nebesistebi gyvenimo smūgiais, o tiesiog žvelgia absurda.

„Jaučių jungas“:

*„Komplektas. Dar: gyvenimas!*

*Komplektas. Dar: mirtis!*

*Komplektas. Dar: visi!*

*Komplektas. Dar: nieko!*

*Komplektas. Dar: pasaulis!*

*Komplektas. Dar: dulkė!*

*Komplektas. Dar: dievas!*

*Komplektas. Dar: niekas!*

*Komplektas. Dar: niekada!*

*Komplektas. Dar: amžinai!*

*Komplektas. Dar: auksas!*

*Komplektas. Dar: dūmas!*

*Komplektas. Dar: ašaros!*

*Komplektas. Dar: juokas!*

Eilėraščio forma siūlo skaityti tik paskutinius kiekvienos strofos žodžius, tuomet galima įžvelgti kaip atmetama jų opozicija ir kuriama lygybė. Kalbantysis sulygina pasaulį su dulke, gyvenimą su mirtimi, Dievą su niekuo ir t.t., parodydamas egzistencinę beprasmybę ir susitaikydamas su ja. Kalbantysis priima, nebesipriešina, jis sudeda „lygybės ženklus“ lyg sakydamas, kad tai ir yra gyvenimas ir savotiškai maištaudamas prieš viską, kuo kažkada tikėjo. Pavadinimas „Jaučių jungas“ akcentuoja eilėraštyje esančių elementų lygybę: visa tai lyg du jaučiai, pakinkyti junge ir ariantys tą pačią dirvą. Ir šiame „junge“ pastebima religija – Dievo ir amžinybės motyvai, kurie kalbančiajam netenka prasmės.

Religinė kritika Sesario poezijos pradžioje atsiskleidžia abejonėmis ir kaltinimais, o vėliau – religijos prasmės paneigimu. Požiūrio pokytis gali būti susijęs su autoriaus biografija ir rašymo laikotarpiu – eilėraštis „Juodieji heroldai“ parašytas Sesario kūrybos pradžioje t.y. 1918 metais, o minėtas „Jaučių jungas“ – 1937m. Šiuo atveju poezijos žmogus parodo jo kūrėjo pokyčius: asmeniniai įvykiai ir socialinė aplinka galėjo daryti įtaką tokiai Sesario požiūrio kaitai.

### 3.2 Biblinių motyvų interpretacijos

Nagrinėjant autoriaus santykį su Biblija pastebimas ne tik idėjinis maištas, bet ir interpretacijos. Poetas įvaizdžiams suteikia netikėtų prasminių atspalvių ir niuansų nutoldamas nuo krikščioniškosios Biblijos traktuotės. Biblijos perkūrimo tikslas – naujas pasaulėvaizdžio suvokimas. Sesario Valjecho santykis su Biblija deformacinis – įvykiai ir įvaizdžiai išimami iš konteksto ir naudojami atskleidžiant savo idėjas. Literatūrologė Dalia Čiočytė išskiria dviejų tipų deformacijas: iliustratyvią (teocentrinę) ir interpretatyvią (autocentrinę) – ironiškai interpretuojančią Šventąjį Raštą<sup>40</sup>. Sesario Valjecho santykis panašus į antrąjį: jis maištingas. Žmogiškoji egzistencija Sesario poezijoje neturi nieko dieviško, o žmogus pasmerktas amžinai kančiai žemėje. Ironiškas santykis yra akivaizdus: Bibliniai įvaizdžiai ir motyvai iškraipomi, keičiami, hiperbolizuojami. D. Čiočytė pabrėžia, kad tokio Biblijos pagrindinis deformavimo kontekstas – pilna kančios ir mizeriška egzistencija. Tokiu būdu bibliniai

<sup>39</sup>Sesaris Valjechas „Atitolink nuo manęs šią taurę“, Vilnius: Vaga, 1980, 99

<sup>40</sup>Dalia Čiočytė, „Biblija lietuvių literatūroje : santykio variantai: imitacija, transformacija, deformacija.“, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, 202

įvaizdžiai tampa tik priemone išreikšti žmogiškosios egzistencijos nerimą ir skaitytoją barokiškai šokiruoja. Sesaris Valjecho pagrindiniai ginčo su Biblija aspektai yra Dievo galios menkinimas, skirtinga žmogaus koncepcija, tikėjimo bei amžinojo gyvenimo ironija. Idėjų susikirtimo taškai: Dievo valios neigimas, Dievo meilės žmogui nepripažinimas, blogio egzistavimas Dievo visagalybėje.

Santykiui su Biblija kurti Sesaris pasinaudoja ne tik motyvais, bet ir kūrinio struktūra. Eilėraštis „Gedulo maršas Durango griuvėsiams“ („Redoble fúnebre a los escombros de Durango“) iš rinkinio „Ispanija, atitolink nuo manęs šią taurę“ parašytas, remiantis vienos žinomiausių krikščioniškųjų maldų „Tėve mūsų“. struktūra ir įvaizdžiais. Pirmoji eilėraščio eilutė analogiška pirmiesiems maldos žodžiams: „Tėve pelene (dulke) virš Ispanijos“<sup>41</sup> ( „Padre polvo que subes de España“) <sup>42</sup>. Interpretuojant šią eilutę svarbu suvokti, ką ji reiškia krikščioniškoje interpretacijoje. Sesaris Valjechas kreipdamasis į Dievą pakeičia žodį „mūsų“ į „pelene (dulke)“, kas sumenkina jo svarbą ir eliminuoja galią. Krikščioniškose interpretacijose „mūsų“ pabrėžia naują santykį su Dievu: „mūsų“ t.y. pirmiausia pripažinimas, kad visus pranašų paskelbtus pažadus įvykdė Kristus Naujoje ir amžinoje Sandoroje: mes tapome „Jo“ tauta ir dabar Jis yra „mūsų“ Dievas. Tai abipusė priklausomybė, taip pat „mūsų“ gali reikšti visos žmonijos viltį, kad tikrai išsipildys paskutinis Dievo pažadas: naujojoje Jeruzalėje Jis pasakys nugalėtojui: „Aš būsiu jam Dievas, o jis bus man sūnus“.<sup>43</sup> Žvelgiant šitaip, Sesaris visiškai atsitraukia nuo tikėjimo, naikina viltis. Eilėraštis parašytas Ispanijos pilietinio karo kontekste, todėl galima sakyti, kad realūs įvykiai skatina suvokti egzistencinį žiaurumą ir atsisukti į religiją ją nuneigiant. Antroji eilutės dalis nurodo vietą, tik žodžius „kuris esi danguje“, keičia konkretizuota frazė „virš Ispanijos“. Kalbantysis nurodo tikslią Dievo buvimo vietą, kas patvirtina idėją, jog nusivylimas tikėjimu susijęs su politine padėtimi šalyje. Krikščioniška interpretacija pabrėžia, kad šie žodžiai reiškia ne vietą („erdvę“), bet buvimo būdą, t.y. ne Dievo tolybę, bet Jo didybę. „Mūsų Tėvas yra ne „kur kitur“. Jis yra virš viso to, ką mes galime suvokti apie Jo šventumą“<sup>44</sup>. Mintis, kad galime kalbėti apie buvimo būdą, leidžia interpretuoti šį pakeitimą kaip šventumo nebuvimą – jei Ispanijoje vyksta karas, jo žiaurumas neturėtų būti leistinas, jei Dievas yra didis. Taip pat Dievo būvimas virš Ispanijos ir tai, kad eilėraštis parašytas Durango griuvėsiams, tiesiogiai atspindi istorinius įvykius: 1938 m. kovo 31 d. nedidelis baskų miestelis patyrė antskrydį, vokiečių aviacija bombardavo miestą, žuvo

<sup>41</sup> Sesaris Valjechas, „Atitolink nuo manęs šią taurę“ Vilnius: Vaga 1980, 60.

<sup>42</sup> Vallejo Cesar, *Redoble fúnebre a los escombros de Durango*, Šaltinis internete: <http://www.poesi.as/cv39013.htm> [žiūrėta 2016 04 04]

<sup>43</sup> Katalikų bažnyčios katekizmas, *Antras skyrius. Viešpaties malda: „Tėve mūsų“*, Šaltinis internete: <http://katekizmas.lcn.lt/kbk1996p2003/N199C1.html> [žiūrėta 2016 04 04]

<sup>44</sup> *Ten pat.* [žiūrėta 2016 04 04]

248 žmonės.<sup>45</sup> Būtent tai, kad miestas atakuotas iš dangaus, motyvuoja įžvelgti Dievo buvimo danguje absurda.

Kalbant apie Sesario santykį su religija ryškėja teodicėjiniai poezijos prieštaraivimai: Sesaris nesuderina mylinčio, visagalio ir visažinio Dievo sampratos su blogio egzistavimo žmogaus ir gamtos pasaulyje.<sup>46</sup> Vėliau eilėraščio subjektas naudoja įvairius kreipinius į Dievą ir apibūdinimus: „dūmų kūdiki“; „niekieno baime“; „barbarų išpustytas“ „atomų lydymas“; „įkapių rūbe“. Visi kreipiniai atskleidžia skirtingas savybes: dūmų kūdikis kuria nepaaiškinamos ir mistinės prigimties iliuziją, taip pat dūmai asocijuojasi su kažkuo miglotu, neryškiu, neaiškiu, abejotinu. „Niekieno baimės“ motyvu kalbantysis tyčiojasi iš dievobaimiškumo sakydamas, kad tokio nėra. Apibūdinimai „barbarų išpustytas“ ir „atomų lydymas“ nurodo jo svetimumą kalbėtojiui. Kreipinys „įkapių rūbe“ Durango atakos kontekste gali būti aliuzija į atakų aukas ir priekaištas Dievui dėl jų.

Tarp kreipinių ir apibūdinimų, kurie sudaro pirmąją ir paskutinę kiekvienos strofos eilutę įsiterpia raginimai. Kalbantysis liepiamąja nuosaka lyg sufleruoja Dievui, ką jis turėtų daryti: „sugrąžinki save į žemę“; „tesuteikia žmogaus tau pavidalą, / kurs žygiuodamas, tėve, degė“; „tegu viešpats tave išklauso“. Žmogus – kalbantysis leidžia sau įsakinėti Dievui. Jis jaučiasi lygiavertis, nepasitikintis jo valia, siūlo jam pabandyti būti žmogumi ir net užsimena apie jo paties nuodėmes linkėdamas jam viešpaties išklausymo.

Dažnai eilėraščiuose pagaunami motyvai, kurie veikia kaip aliuzijos į Bibliją ir priverčia ieškoti sąsajų interpretacijai: „Troškimai baigti, oro nėra [...] – kas šiam žmogaus sūnui? [...] kas šiam moters sūnui? [...] Troškimai baigti, ranka pakelta.[...] šnipinėju save, jei žengiu žemyn,– jei aukšty n apiplėšiu lavoną“. <sup>47</sup> Kartojama frazė „žmogaus sūnui, moters sūnui“ tampa aliuzija į Dievo vaikus, o kontekstas implikuoja mintį, kad egzistencija žemėje yra pernelyg neigiama ir priešpriešinama minčiai, kad esame Dievo vaikai, abejoja jo meile savo vaikams ir pačiu tikėjimu: pasak Biblijos Dievo sūnūs yra visi, kurie priėmė tikėjimą: „Žiūrėkite, kokia meile apdovanojo mus Tėvas: mes vadinamės Dievo vaikai – ir esame!“<sup>48</sup>. Kitame eilėraštyje pamini Švenčiausiąją trejybę: „jei teigs pamokslai, ką paneigia maldos [...] ir kūnas vėl trejopai tituluosis...[...] Jei taip, jei visa tai įvyks, / kuria ranka tada keltis? Kuria koja

<sup>45</sup>Petras Stankeras, „Pasaulinio karo išvakarėse virš Ispanijos buvo giedras dangus. Antra dalis.“, Šaltinis internete: <http://www.aidas.lt/istorija/article/2154-09-02-pasaulinio-karo-ismakarese-virs-ispaiijos-buvo-giedras-dangus-antra-dalis> [žiūrėta 2016 04 05]

<sup>46</sup>Dalia Čiočytė, „Teodicėjiniai motyvai lietuvių literatūroje: specifika ir universalumas“, Šaltinis internete: <http://www.zurnalai.vu.lt/literatura/article/viewFile/2410/1626> [žiūrėta 2016 04 04]

<sup>47</sup>Sesaris Valjechas „Atitolink nuo manęs šią taurę“ Vilnius, Vaga 1980 m., 28

<sup>48</sup>Pirmasis Jono laiškas, *Dievo vaikų gyvenimas*. Šaltinis internete: [http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998\\_1%20Jn\\_3](http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_1%20Jn_3) [žiūrėta 2016 04 07]

numirti? koku veidu apakti? kokia kalba tylėti? Koku mastu suvokti ir pagaliau – ką? “<sup>49</sup>. Trejopa titulacija vaizduojama ironiškai ir yra lydyma gausybės egzistencinių klausimų į kuriuos atsakymų kalbantysis neranda.

Sesaris Valjechas skaudžiai apnuogina žmogaus gyvenimo ir Biblijos sankirtas bei tyrinėja žmogaus lemtį, ieško egzistencinio blogio priežasčių. Eilėraštyje nesunku pastebėti egzistencinę ironiją, tačiau ginčo akivaizdoje yra labai daug tikėjimo išpažinimo. Lyrinis „aš“ kuria neigiamą santykį su krikščioniškomis tiesomis, jomis abejoja, interpretuoja, netgi tyčiojasi, tačiau puikiai jas išmano. Opozicijomis pateiktas tikėjimas yra dvilypis – artimas nihilizmui bei nurodantis gilų Biblinių tiesų žinojimą ir galimybę jomis naudotis savianalizei ir gyvenimo prasmės paieškoms.

---

<sup>49</sup> Sesaris Valjechas, „*Atitolink nuo manęs šią taurę*“, Vilnius: Vaga, 1980, 105

## IŠVADOS

Šiame darbe Peru poeto Sesario Valjecho kūryba buvo aptarta maišto aspektu, skirstant jį į tris pagrindines opozicijų kryptis: maištą prieš politinę santvarką ir kritiką visuomenei, asmeninius prieštaravimus realybei ir egzistencinius klausimus bei ginčą su religija. Maištas prieš visuomenę ir politiką realizavosi kritika socialinei aplinkai ir politinei santvarkai bei kančios individualizavimu. Asmeninis maištas atskleistas egzistencialistiniais svarstymais ir abejonėmis, susijusiomis su žmogaus gyvenimo prasme, savo kūno suvokimu ir mirties reikšme. Religinė poezijos analizė atskleidė kritiką tikėjimui ir prieštarą Biblijos tiesų vertinimą.

Maištas prieš visuomenę ir politinę santvarką atskleistas pasitelkiant Sesario Valjecho biografinius faktus ir propaguojamą ideologiją. Poetas buvo komunizmo šalininkas, atvirai kritikuojo kapitalistinę visuomenę ir jos inicijuojamus pokyčius laikantis grėsme šaliai. Politinės tematikos eilėraščiai parašyti Ispanijos pilietinio karo metais – būtent šis istorinis įvykis tampa poeto vidinio maišto priežastimi. Kritika visuomenei remiasi priekaištais dėl racionalaus mąstymo ir laisvų idėjų stokos. Tokis požiūris parodė kūrėjo priešišumą jo socialinei aplinkai ir atskleidė politinį radikalumą. Ispanijai skirtuose eilėraščiuose idealizuojamas komunizmas, o kapitalistinė santvarka vadinama grėsme. Moralinis visuomenės skurdas ir šalį draskanti politinių jėgų kova tampa Sesario Valjecho poezijos žmogaus kančios priežastimi. Lyrinis „aš“ kenčia, nes jaučiasi neišgirstas, o dėl karo įvykių kaltina kitokio požiūrio visuomenę. Poezijoje atskleista atvira politinė pozicija, kuri visiškai opozicionuoja tuo metu vyrausiai santvarkai ir iškeltos hipotezės dėl pastebėto poeto egocentriškumo.

Išanalizuotas asmeninis maištas, kuris remiamas egzistencializmu ir gyvenimo prasmės paieška. Pastebėtas mirties dvilypumas, kuris pasižymi sielos ir kūno atskirtimi ir jų abiejų mirčių galimybe. Kalbant apie kūniškąją mirtį eilėraščių subjektas jaučia artimą santykį su mirusiais ir nepripažįsta mirties fakto. Kalbančiajam būdinga išlikimo pastanga, todėl dvasinė mirtis jam skaudesnė nei kūno, nes tik ji palieka išgyvenimo galimybę. Mirtimi atsiskleidžia Sesario Valjecho priešinimasis realybei – jis nesutinka, kad gyvenimas baigiasi mirtimi ir kelia hipotezes klausdamas, kas apskritai leidžia apsibrėžti sąvoką „gyvas“. Išanalizuota fizinio kūno idėja – poezijoje matomas ryškus kalbančiojo atsitraukimas nuo savo paties kūno. Toks nuotolis implikuoja maišto prieš save mintį teigiant, kad tik sielos gyvenimas yra svarbus. Kūno analizė atskleidė, kad egzistencija Sesario poezijos žmogui tėra privaloma būtis, būnant įkalintu absurdiškoje fizinėje formoje. Asmeninis maištas egzistenciniu

aspektu atskleidė kalbančiojo abejones tikrove ir suteiktos gyvybės, kaip dovanos neigimą, vadinant ją kalėjimu. Svarbiausia, kad išanalizavus vidinį (asmeninį) maištą atsiskleidė Sesario būties vertinimas – jam žmogaus egzistencijos prasmė balansuoja tarp absurdiškos beprasmybės gyventi chaotiškoje, kažkieno primestoje realybėje ir savęs, kaip asmenybės, atradimo.

Religiniai motyvai pastebėti visų Sesario Valjecho rinkinių eilėraščiuose. Autorius lyrinio subjekto žodžiais ieško atsakymo į egzistencinius klausimus, abejoja krikščioniškosiomis tiesomis ir kaltina Dievą dėl žmonijos kančių. Biblinių motyvų naudojimas ir religinių tiesų interpretacijos atskleidė deformacinį poeto santykį su religija. Sesaris nesuderina mylinčio, visagalio ir visažinio Dievo sampratos su blogio egzistavimu žmogaus pasaulyje. Poezijoje skaudžiai apnuoginamos žmogaus gyvenimo ir Biblijos sankirtos, o egzistencinio blogio ir nuolatinės kančios priežastys randamos apkaltinamus jų kūrėją – Dievą. Opozicijomis ir hipotezėmis pateiktas tikėjimas yra dvilypis – artimas nihilizmui ir nurodantis gilų Biblinių tiesų žinojimą bei galimybę jomis naudotis savianalizei ir gyvenimo prasmės paieškoms.

Hermeneutinėmis eilėraščių analizėmis, biografinių ir istorinių faktų pagalba atskleista Sesario Valjecho poezijos maišto paradigma, kuri atspindi skirtingose srityse ir veikia kaip nesusitaikymas, ieškojimas, retoriniai klausimai ar net rėksmingi lozungai. Didelę įtaką jo kūrybai darė politinių ideologijų opozicijos Ispanijos pilietinio karo metu, moraliniai visuomenės nuosmukiai, kurie skatino kūrėjo norą išsakyti savo požiūrį ir būti išgirstu. Asmeninį maištą prieš būtį ir savo paties egzistenciją sąlygojo artimųjų netektys ir individualios pastangos suvokti gyvenimo prasmę, esant tragiškų socialinių įvykių apsuptyje. Tyrimas atskleidė prieštaringą santykį su religija, kuris parodė gyvenimo patirčių iškeltas abejones ir sudėtingą tikėjimo išsaugojimą jų akivaizdoje.

## LITERATŪROS SĄRAŠAS

### ŠALTINIAI:

1. VALJECHAS S. „*Atitolink nuo manęs šią taurę*“, Vilnius: Vaga, 1980 m.
2. VALLEJO C. „*Obra poética completa*“, Madrid: Alianza Literaria, 2009 m.
3. VALLEJO C. „*Redoble fúnebre a los escombros de Durango*“, Šaltinis internete: <http://www.poesi.as/cv39013.htm> [žiūrėta 2016 04 04]
4. VALLEJO C. „*Los heraldos negros*“; „*Gleba*“, 1918 m. Šaltinis internete: <http://www.literatura.us/vallejo/negros.html> [žiūrėta 2016-03-29]
5. VALLEJO C. „*Los heraldos negros*“; „*Espergesia*“, 1918 m. Šaltinis internete: <http://www.poemas-del-alma.com/espergesia.htm> [žiūrėta 2016-03-15]

### KRITIKA:

1. ACEREDO A., *Por un verdadero César Vallejo: entre la poesía solidaria y la ceguera marxista*. Šaltinis internete: <http://www.ilustracionliberal.com/19-20/por-un-verdadero-cesar-vallejo-entre-la-poesia-solidaria-y-la-ceguera-marxista-alberto-acereda.html> [žiūrėta 2015-05-18]
2. BUKOWSKI Ch. „What matters most is how well you walk through the fire“ <http://bukowski.net/database/displayContents.php?book=107> [žiūrėta 2016 03 28]
3. CANFIELD L.M. „*Muerte y redencion en la poesia*“ Šaltinis internete: <http://digitalcommons.providence.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1604&context=inti>
4. ČIOČYTĖ D. „*Biblija lietuvių literatūroje : santykio variantai: imitacija, transformacija, deformacija*.“ Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999 m.
5. ČIOČYTĖ D. „*Teodicėjiniai motyvai lietuvių literatūroje: specifika ir universalumas*“ Šaltinis internete: <http://www.zurnalai.vu.lt/literatura/article/viewFile/2410/1626> 2012m. [žiūrėta 2016 04 04]
6. ESHLEMAN C., „*The Complete Poetry: A Bilingual Edition*“ Šaltinis internete.: <http://www.griffinpoetryprize.com/awards-and-poets/shortlists/2008-shortlist/clayton-eshleman/> [žiūrėta 2016 03]

7. GALINDO ROJAS P. „*La interacción dialógica del discurso en España, aparta de mí este cáliz*“ Šaltinis internete: <http://www.biblioteca.org.ar/libros/151637.pdf> [žiūrėta 2015-05-25]
8. Katalikų bažnyčios katekizmas. *Antras skyrius. Viešpaties malda: „Tėve mūsų“* Šaltinis internete: <http://katekizmas.lcn.lt/kbk1996p2003/N199C1.html> [žiūrėta 2016 04 04]
9. KUBILIUS M. „Filosofijos pagrindai (V). Kaip būti iš tiesų?“ Šaltinis internete: <http://www.cezaris.lt/2015/11/filosofijos-pagrindai-v-kaip-buti-is.html> [žiūrėta 2016-04-02]
10. La enciclopedia biografica en linea. *Biografías y Vidas*. Šaltinis internete: <http://www.biografiasyvidas.com/biografia/v/vallejo.htm> [žiūrėta 2015-05-28]
11. MARIATEGUI J.C. „*7 Ensayos de Interpretación de la Realidad Peruana*. Lima, Perú.“ Empresa Editora Amauta S.A., 1996. Šaltinis internete: <http://www.literatura.us/vallejo/mariategui.html> [žiūrėta 2015-03-24]
12. MALDONADO E.G., „*Sentir existencialista de Cesar Vallejo*“, Šaltinis internete: [http://cai.sg.interedu/reveduc\\$/prdocs/V36A10.pdf](http://cai.sg.interedu/reveduc$/prdocs/V36A10.pdf) [žiūrėta 2016- 03-04]
13. MALPARTIDA J. „*El cuerpo, ritual fisiológico*“ 2009. Šaltinis internete: <http://www.cervantesvirtual.com/obra/el-cuerpo-ritual-fisiologico/> [žiūrėta 2016-04-02]
14. ORTEGO J. „*Cesar Vallejo y la guerra civil española*.“ Šaltinis internete: <http://www.jcortazar.udg.mx/sites/default/files/JULIO%20ORTEGA.pdf> [žiūrėta 2015-04-24]
15. Pirmasis Jono laiškas. *Dievo vaikų gyvenimas*. Šaltinis internete: [http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998\\_1%20Jn\\_3](http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_1%20Jn_3) [žiūrėta 2016 04 07]
16. SANZ A. L. „*Voces desde la muervida. De muertos vivientes: perspectiva(s) del fantasma en César Vallejo*“ 2006; Šaltinis internete: <https://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero34/favallej.html> [žiūrėta 2015-06-15]
17. Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2010. „*Jean Jacques Rousseau*“; Šaltinis internete: <http://plato.stanford.edu/entries/rousseau/> [žiūrėta 2015-06-12]
18. STANKERAS P. *Pasaulinio karo išvakarėse virš Ispanijos buvo giedras dangus. Antra dalis*.“ Šaltinis internete: <http://www.aidas.lt/lt/istorija/article/2154-09-02-pasaulinio-karo-iskvakarese-virs-ispnijos-buvo-giedras-dangus-antra-dalis> [žiūrėta 2016 04 05]
19. SOTO S. A. „*Cesar Vallejo y la metopoetica sobre la muerte. Trilce y el poema*“ 2008, Šaltinis internete:

[http://www.difusioncultural.uam.mx/casadeltiempo/05\\_iv\\_mar\\_2008/casa\\_del\\_tiempo\\_eIV\\_nu  
m05-06\\_49\\_55.pdf](http://www.difusioncultural.uam.mx/casadeltiempo/05_iv_mar_2008/casa_del_tiempo_eIV_nu<br/>m05-06_49_55.pdf) [žiūrėta 2015-06-12]

20. ŠLIOGERIS A., „*Žmogaus pasaulis ir egzistencinis mąstymas*“. Vilnius: Mintis, 1985 m.